

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Eurooppa 2020 -strategia

Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2020

Talousnäkymät

Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2020:35

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:35

Eurooppa 2020 -strategia

Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2020

Valtiovarainministeriö

ISBN PDF: 978-952-367-297-0

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtiovarainministeriö	30.4.2020	
Tekijät	Valtiovarainministeriö, kansantalousosasto		
Julkaisun nimi	Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2020		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtiovarainministeriön julkaisuja 202035		
Teema	Talousnäkömät		
ISBN PDF	978-952-367-297-0	ISSN PDF	1797-9714
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-297-0		
Sivumäärä	56	Kieli	suomi
Asiasanat	EU, talouspolitiikka, työllisyys, tutkimus- ja kehitys, ilmasto, koulutus, köyhyys		
Tiivistelmä	<p>Eurooppa-neuvosto hyväksyi vuonna 2010 kasvu- ja työllisyysstrategian. Vuoteen 2020 ulottuvan Eurooppa 2020 -strategian visiona on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Strategiassa asetetaan koko EU:ta koskevat tavoitteet työllisyydelle, tutkimus- ja kehitysmenoille, ilmastotoimille, koulutukselle ja köyhyyden poistamiselle. Jokainen jäsenvaltio asettaa vastaavat kansalliset tavoitteet. Suomen kansallisena tavoitteena on nostaa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste 78 prosenttiin, käyttää tutkimus- ja kehitysmenoihin 4 % bruttokansantuotteesta, saavuttaa EU:ssa sovitut ilmasto- ja energiatavoitteet, pitää korkeakoulututkinnon suorittaneiden 30–34-vuotiaiden osuus 42 prosentissa, pienentää 18–24-vuotiaiden koulutuksen varhain päättäneiden osuus 8 prosenttiin sekä vähentää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää.</p> <p>Euroopan Unionin Neuvosto hyväksyy kaikille jäsenvaltioille suosituksia, joilla pyritään ohjaamaan kansallista päätöksentekoa kasvua ja työllisyyttä tukevasti. Suomelle vuonna 2019 annetut suositukset liittyvät julkisen talouden kestävyys-, sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuuden parantamiseen, työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen palvelujen kehittämiseen, työnteon kannusteiden parantamiseen, T&K-toiminnan, vähähiilisen talouden ja kestävä liikenteen investointien edistämiseen sekä kotitalouksien velkaantumisen seurannan vahvistamiseen.</p> <p>Suomen kansallisessa uudistusohjelmassa kuvataan, mihin toimiin hallitus on ryhtynyt kansallisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja miten EU:n antamiin suosituksiin on reagoitu.</p>		
Kustantaja	Valtiovarainministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Finansministeriet	30 April 2020	
Författare	Finansministeriet, ekonomiska avdelningen		
Publikationens titel	Europa 2020 -strategin, Finlands nationella reformprogram, våren 2020		
Publikationsseriens namn och nummer	Finansministeriets publikationer 2020:35		
Tema	Ekonomiska utsikter		
ISBN PDF	978-952-367-297-0	ISSN PDF	1797-9714
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-297-0		
Sidantal	56	Språk	finska
Nyckelord	EU, finanspolitiken, sysselsättning, forsknings- och utveckling, klimat, utbildning, fattigdom		
Referat	<p>Europeiska rådet antog en tillväxt- och sysselsättningsstrategi år 2010. Visionen i strategin Europa 2020 är smart och hållbar tillväxt för alla. I strategin fastställs mål för hela EU när det gäller sysselsättning, utgifterna för forsknings- och utveckling, klimatåtgärder, utbildning och fattigdomsbekämpning. Varje medlemsstat fastställer motsvarande nationella mål. Finlands nationella mål är att höja sysselsättningsgraden bland 20–64-åringar till 78 procent, att använda 4 procent av BNP för forsknings- och utvecklingsutgifter, att uppnå de inom EU överenskomna klimat- och energimålen, att hålla andelen 30–34-åringar med högskoleexamen på 42 procent, att minska andelen 18–24-åringar som avbryter sin skolgång i förtid till 8 procent samt att minska antalet människor som riskerar leva i fattigdom eller utanförskap.</p> <p>Europeiska unionens råd antar rekommendationer för samtliga medlemsländer i syfte att styra det nationella beslutsfattandet i en tillväxt- och sysselsättningsfrämjande riktning. 2019 fick Finland rekommendationer som handlar om den offentliga ekonomins hållbarhet, om bättre kostnadseffektivitet i social- och hälsojärnerna, vidareutveckling av service riktad till arbetssökande och personer som står utanför arbetsmarknaden, bättre incitament för att ta emot arbete, främjande av investeringar i forsknings- och utveckling, koldioxidnsål ekonomi och hållbara transporter samt bättre uppföljning av hushållens skuldsättning.</p> <p>I Finlands nationella program beskrivs vilka åtgärder regeringen har vidtagit för att uppnå de nationella målen och hur man reagerat på EU:s rekommendationer.</p>		
Förläggare	Finansministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Finance	30 April 2020	
Authors	Ministry of Finance, Economics Department		
Title of publication	Europe 2020 Strategy , Finland's National Reform Programme, Spring 2020		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Finance 2020:35		
Subject	Economic Prospects		
ISBN PDF	978-952-367-297-0	ISSN (PDF)	1797-9714
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-297-0		
Pages	56	Language	Finnish
Keywords	EU, economic policy, employment, research and development, climate, education, poverty		
<p>Abstract</p> <p>The European Council adopted a Strategy for Growth and Employment in 2010. The vision of the Europe 2020 Strategy, covering the years up to 2020, is smart, sustainable and inclusive economic growth. The strategy sets EU-wide targets for employment, research and development expenditure, climate measures, education and reducing poverty. Each Member State sets its own national targets in accordance with this. As part of its national targets, Finland aims to raise the employment rate of people aged 20–64 to 78%, spend 4% of GDP on R&D, achieve the climate and energy targets agreed in the EU, maintain the proportion of those aged 30–34 who have completed tertiary-level education at 42%, reduce the proportion of 18–24 year-old early school leavers to 8%, and reduce the number of people living at risk of poverty and social exclusion.</p> <p>The Council of the European Union adopts recommendations for all Member States aimed at guiding national decision-making to ensure this supports growth and employment. The recommendations issued for Finland in 2019 concern the sustainability of general government finances, improving the cost-effectiveness of health and social services, developing services targeted at the unemployed and those who are outside the labour market, improving the incentives for work, furthering investment in R&D activities, in the low carbon economy and in sustainable transport, and more robust monitoring of household indebtedness.</p> <p>Finland's National Reform Programme describes the measures that the Government has initiated to achieve the national targets and how Finland has reacted to the recommendations issued by the EU.</p>			
Publisher	Ministry of Finance		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Makrotalouden tilanne	10
3	Maakohtaisten suositusten täytäntöönpano ja politiikkaprioriteetit	12
3.1	Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys	12
3.2	Työmarkkinat.....	14
3.3	Investoinnit T&K-toimintaan, vähähiiliseen talouteen siirtymiseen ja kestäväään liikenteeseen.....	23
3.4	Kotitalouksien velkaantuminen	31
3.5	Investointistrategia.....	34
4	Edistyminen Eurooppa 2020 -strategian kansallisissa tavoitteissa ja kestävään kehityksen tavoitteet	39
4.1	Työllisyystavoite	40
4.2	Tutkimus- ja kehitystavoite	40
4.3	Ilmasto- ja energiatavoite.....	41
4.4	Koulutustavoite	44
4.5	Köyhyydentorjuntatavoite	45
4.6	Suomen Eurooppa2020 ja kestävään kehityksen tavoitteet.....	49
5	EU-rahastot	50
6	Institutionaaliset asiat ja sidosryhmien, erityisesti työmarkkinaosapuolten ja muiden hallinnontasojen, osallistuminen valmisteluun	53
6.1	Kansallisen uudistusohjelman valmistelu ja sidosryhmien osallistuminen	53
6.2	Sidosryhmien osallistuminen keskeisten uudistushankkeiden valmisteluun...	54
	Lähteet	56

1 Johdanto

Koronaviruspandemia ja toimet sen leviämisen estämiseksi ovat aiheuttaneet ennennäkemättömän suuren ja nopean pysähdyksen koko maailmantaloudessa eikä Suomi ole tässä poikkeus. Pandemian vaikutukset iskevät lujaa Suomen talouteen. Epävarmuus talousennusteissa on nyt poikkeuksellisen suuri. Suomen talouden arvioidaan valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattoman ennusteen mukaan supistuvan tänä vuonna 5½ prosentilla, mikäli sulkutoimien oletetaan rajoittuvan vain kolmeen kuukauteen.

Hallituksen tavoitetta saavuttaa normaalin kansainvälisen ja siitä heijastuvan kotimaisen talouskehityksen oloissa 75 prosentin työllisyysaste on tähän asti tukenut hyvänä säilynyt talouskasvu. Koronapandemia muuttaa kuitenkin työllisyyskehitystä työllisten määrän kääntyessä selvään laskuun. Jos pandemian ja sulkutoimien vaikutukset jäävät lyhytaikaisiksi arvioidaan työllisyysasteen lähestyvän 72 prosenttia v. 2022.

Pidemmällä aikavälillä talouskasvuun vaikuttavat rakenteelliset tekijät. Talouden kasvupotentiaalia heikentää työikäisen väestön jatkuva väheneminen sekä rakenteellinen työttömyys. Lisäksi investointiaste supistuu, mikä heikentää pääomakantaa ja talouden kasvupotentiaalia.

Koronaviruspandemia, sen hidastamiseksi tehdyt sulkutoimenpiteet ja talouden tilan väliaikainen, mutta jyrkkä heikkeneminen vaikuttavat voimakkaasti julkiseen talouteen. Tuotannon, työllisyyden ja kulutuksen syöksy leikkaa verotuloja ja kasvattaa etuusmenoja. Myös koronaviruspandemian haittojen vähentämiseksi ja yritysten taloustilanteen helpottamiseksi tehdyt toimet heikentävät kuluvana vuonna julkista taloutta. Toisaalta näillä toimilla pyritään turvaamaan kotitalouksien ja yritysten selviytymisen kriisin yli mahdollisimman vähäisin inhimillisin ja taloudellisin vahingoin, mikä tukee nopeaa elpymistä kriisistä. Näitä koronavirustilanteen vuoksi toteutettuja toimia ja niiden vaikutusta julkiseen talouteen käsitellään tarkemmin kansallisen uudistusohjelman kanssa yhtä aikaa julkaistavassa Suomen vakausohjelmassa.

Nyt toimitettavassa kansallisessa uudistusohjelmassa keskitytään, huhtikuussa komissiolta saadun päivitetyn ohjeistuksen mukaisesti, pidemmän aikavälin rakenteellisiin haasteisiin ja raportoidaan lähinnä pandemiaa edeltävistä uudistuksista ja edistymisestä maakotaisissa suosituksissa. Lisäksi tarkastellaan edistymistä EU2020-ohjelman tavoitteissa ja kestävä kehityksen tavoitteissa.

Kriisin akuutin vaiheen ollessa ohi on entistä tärkeämpää etsiä ratkaisuja, joilla talouden voimavarat saadaan laajempaan ja tehokkaampaan käyttöön ja julkinen talous vakautettua. Kysymys on silloin siitä, miten talouteen saadaan lisää investointeja, työllisyyttä ja kasvua, joiden avulla kyetään edelleen turvamaan julkiset palvelut ja julkisen talouden velvoitteet ikääntyvässä Suomessa.

Pääministeri Marinin hallitus on linjannut kehysriihessään 8.4.2020, että jo tehtyjen päätösten lisäksi hallitus valmistelee toukokuussa talouden nopeaa elpymistä tukevia toimenpiteitä kriisistä selviytymiseksi. Samalla hallitus korosti, että on välttämätöntä päättää myös rakenteellisista toimista, joilla Suomi palautetaan kriisin jälkeen kestävä kasvun, korkean työllisyyden ja kestävä julkisen talouden uralle. Hallitus valmistelee kestävyys-tiekartan, jossa määritellään eri toimenpiteiden potentiaali pienentää kestävyysvajetta. Syksyn 2020 budjettiriihessä linjataan talouspolitiikan kokonaisuudesta sekä määritetään toimenpiteitä, jotka vahvistavat julkisen talouden kestävyttä ja työllisyyttä ottaen huomioon taloudellisessa toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Hallitus on sitoutunut siihen, että kriisin aiheuttama taakka jaetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukaisella ja ekologisesti kestäväällä tavalla sekä oikeudenmukaisesti sukupolvien välillä.

Suomessa jatkuu valmistelu laajasta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta (luku 3.1). Uudistusta tarvitaan, jotta voidaan kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta, saatavuutta ja kustannusvaikuttavuutta sekä hillitä kustannuksia.

Työmarkkinauudistusten osalta pääministeri Marinin hallitus on käynnistänyt laajan sosiaaliturvauudistuksen valmistelun, jonka avulla pyritään mahdollistamaan työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen. Lisäksi työnteon kannustimia parannetaan uudistamalla työttömyysturvaa ja työttömien palveluita, nostamalla työttömyysturvan lisäpäivien alaikäraja sekä sovitellun työttömyysturvan kehittämisellä. Kuten luvussa 3.2 kuvataan, työllisyyden edistämiseen liittyviä toimia on kohdistettu nuoriin ja maahanmuuttajiin sekä pitkäaikaistyöttömiin. Myös työ- ja elinkeinopalveluiden tehostaminen, työllisyyden kuntakokeilut ja pk-yrityksille suunnattu työttömien rekrytointitukikokeilu sekä työperäisen maahanmuuton kokonaisuudistus ja jatkuvan oppimisen parlamentaarinen uudistus tähtäävät työllisyyden kasvuun.

Osana talouspolitiikan kokonaisuutta pyritään luomaan edellytykset investoinneille tutkimus- ja kehitystoimintaan (T&K), vähähiiliseen talouteen ja kestäväan liikenteeseen siirtymiseen (luku 3.3). Hallitus päätti vuoden 2020 talousarvioesityksessään lisärahoituksesta tutkimukseen ja innovointiin. Vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen liittyen on käynnistetty muun muassa energiaverouudistus ja kansallinen ilmastolain uudistus. Kestävän liikenteen osalta liikenneinfrastruktuurin kehittäminen on keskeisessä osassa. Lisäksi vähähiiliseen liikenteeseen siirtymistä edistetään lakiuudistuksilla, verotuksen keinoin ja laatimalla fossiilittoman liikenteen tiekartta.

Makrovakauseräpolitiikan avulla on pyritty hillitsemään pankkien luotonantoa ja sitä kautta yksityistä velkaantumiskehitystä (luku 3.4). Viime vuosina makrovakauserävälineistöä on täydennetty monilla toimilla ja asuntolainan korkojen verovähennysoikeutta on rajoitettu. Lokakuussa 2019 valmistui selvitys keinoista kotitalouksien liiallisen velkaantumisen ehkäisemiseksi ja makrovakauserän valvontavälineiden parantamiseksi. Selvityksen ja lausuntojen perusteella valmistellaan lakimuutoksia vuoden 2020 aikana. Lisäksi kuluttajaluottojen hintasäätely astui voimaan syyskuussa 2019. Positiivisen luottorekisterin lainsäädäntötyö käynnistyy alkuvuoden 2020 aikana ja rekisteri otetaan käyttöön tämän hallituskauden aikana.

Investointien kasvua edistää yleinen talouden toimintaympäristöä kehittävä politiikka (luku 3.5). Olennaista on, että niin hyödyke-, työ- kuin rahoitusmarkkinatkin toimivat hyvin. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota erilaisten investointiesteiden purkamiseen. Julkisten investointien osalta tärkeitä ovat sellaiset infrastruktuuri-investoinnit, jotka vahvistavat talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Investointien kannalta olennaista on myös politiikan jatkuvuus ja ennakoitavuus.

Suomi on edennyt EU2020-ohjelman tavoitteiden osalta, ja on jo saavuttanut uusiutuvaa energiaa, energiatehokkuutta ja korkea-asteen koulutusta koskevat tavoitteet v. 2018. Työllisyyden osalta lähestyttiin viime vuosina vuodelle 2020 määriteltyä tavoitetasoa. Köyhyyden vähentämistä koskevan tavoitteen saavuttaminen on vielä kesken. T&K-investointien määrä laski merkittävästi pitkittyneen taantuman aikana, eikä vuoden 2020 tavoitetta T&K-menojen 4 prosentin BKT-osuudesta tulla todennäköisesti saavuttamaan monista politiikkatoimista huolimatta.

Suomen kansallinen uudistusohjelma, joka julkaistaan samanaikaisesti vakausohjelman kanssa, on valtiovarainministeriön virkamiesasiakirja eikä sitä ole käsitelty valtioneuvostossa. Kansallinen uudistusohjelma julkaistaan VM:n verkkosivuilla ja toimitetaan EU:lle 30.4.2020.

2 Makrotalouden tilanne

Talouden näkökulmasta koronaviruspandemia on globaali häiriö, joka heikentää talouden aktiiviteettia kaikkialla. Kyseessä on ensisijaisesti Kiinasta lähtenyt tarjontashokki, joka leviää globaalien tuotantoketjujen kautta, mutta myös suuri negatiivinen kysyntäshokki. Ihmisten vapaata liikkumista sekä yritysten toimintaa rajoittavilla päätöksillä on merkittävä taloutta supistava vaikutus.

Negatiiviset vaikutukset talouteen ovat sitä suurempia mitä laajemmalle virus leviää, mitä useampi sairastuu ja etenkin mitä mittavampiin ja pidempikestoisiin sulkutoimiin ryhdytään viruksen leviämisen estämiseksi. Arviot koronavirushäiriön kestosta muuttuvat päivittäin ja tekevät tilanteen arvioimisen poikkeuksellisen epävarmaksi.

Vuonna 2020 Suomen bruttokansantuotteen arvioidaan supistuvan 5,5 % olettaen, että taloudellista aktiiviteettia rajoittavat toimenpiteet kestävät 3 kuukautta. Ulkomaankaupan volyyymi laskee nopeasti. Yksityinen kulutus ja investoinnit supistuvat erityisen voimakkaasti tänä vuonna. Koronaviruksen vaikutuksen oletetaan kuitenkin hiipuvan ja talouden kasvun elpyvän nopeasti loppuvuonna.

Työllisten määrä supistuu tänä vuonna 2 % ja työllisyysaste laskee runsaaseen 71 prosenttiin. Työllisyyden laskun vetämänä työttömien määrä kasvaa selvästi v. 2020 ja työttömyysaste nousee 8 prosenttiin. Jos pandemian torjuntarajoitukset osoittautuvat lyhytaikaisiksi, työttömyyden nousu saattaa myös jäädä maltilliseksi.

BKT:n arvioidaan kasvavan 1,3 % vuosina 2021 ja 2022. Viennin kasvu palautuu ulkoisen kysynnän vetämänä ja yksityisen kulutuksen kasvu normalisoituu. Yksityiset investoinnit toipuvat huonommin, sillä metsäteollisuuden suurhankkeet ovat lykkääntymässä ja asuinrakennusinvestoinnit jatkavat supistumistaan. Vuoden 2022 BKT:n kasvua tukeekin eniten juuri asuinrakennusinvestointien laskun päättyminen. Talouskasvun ennustettu nopeutuminen ja nimellispalkkojen hidastuva nousu alkavat asteittain kohentaa työvoiman kysyntää vuosina 2021–2022. Työllisyysaste kohoaisi 72 prosenttiin v. 2022 työikäisen väestön edelleen vähentyessä.

Koronaviruspandemia, sen hidastamiseksi tehdyt sulkutoimenpiteet ja suhdanteen jyrkkä heikkeneminen kääntävät julkisen talouden alijäämän ja velan nopeaan kasvuun. Myös koronaviruksen haittojen minimoimiseksi ja yritysten taloustilanteen helpottamiseksi tehdyt toimet heikentävät julkista taloutta. Muuttumattoman politiikan mukaisessa julkisen talouden ennusteessa julkisen talouden alijäämä kasvaa tänä vuonna lähes 14 miljardilla eurolla 16,6 miljardiin euroon eli 7,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen.

Vuonna 2021 julkisen talouden rahoitusasema vahvistuu, kun talous kasvaa ja koronavirustilanteen vuoksi päätetyt väliaikaiset tukitoimet päättyvät. Lähivuosina näkyvissä oleva talouskasvu ei kuitenkaan riitä vahvistamaan julkisen talouden rahoitusasemaa ennalleen ja julkinen talous pysyy selvästi alijäämäisenä.

Julkista taloutta heikentävät koronaviruspandemian ja suhdanteen ohella edelleen myös rakenteelliset ongelmat. Väestön ikääntyminen kasvattaa automaattisesti julkisia menoja ja heikentää talouden kasvupotentiaalia ja siten verotulojen kasvua. Julkisessa taloudessa on pidemmällä aikavälillä kestävyysongelma.

Julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen on alentunut maltillisesti viime vuosina. Kuluvana vuonna velkasuhde kääntyy jyrkkään kasvuun nousten liki 10 prosenttiyksikköä lähelle 70 prosenttia. Velkasuhteen äkillinen kasvu johtuu bruttokansantuotteen supistumisesta sekä etenkin valtionhallinnon, mutta myös paikallishallinnon alijäämien mittavasta kasvusta. Vuoteen 2024 mennessä velkasuhde uhkaa lähestyä jo 80 prosenttia.

Julkisen talouden riskit linkittyvät läheisesti yleiseen talouskehitykseen. Mitä nopeammin ja voimakkaammin talous toipuu koronaviruspandemian aiheuttamasta häiriöstä, sitä pienemmiksi jäävät julkiseen talouteen syntyvät vauriot. Jos taas koronaviruspandemia ja siitä aiheutuvat sulkutoimenpiteet osoittautuvat oletettua pidemmiksi, on verotulojen supistuminen ennustettua suurempaa ja työttömyysmenot kasvavat ennustettua nopeammin. Lisäksi julkisen talouden ehdolliset vastuut ja erityisesti takausten huomattava kasvu muodostavat riskin julkiseen talouteen. Takausvaltuuksia kasvatetaan myös kuluvana vuonna osana yrityksille kohdistettuja tukitoimia. Vastuiden mittava laukeaminen kasvat-taisi julkisia menoja ja kärjistäisi entisestään velkasuhteen kasvua.

Suomen makrotalouden sekä julkisen talouden tilanne on kuvattu tarkemmin tämän asiakirjan kanssa yhtä aikaa julkaistavassa Suomen vakausohjelmassa sekä 16.4.2020 julkais-tussa Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2021–2024.

3 Maakohtaisten suositusten täytäntöönpano ja politiikkaprioriteetit

3.1 Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys

SUOSITUS 1: varmistaa, että nettomääräisten julkisten perusmenojen nimellinen kasvu on enintään 1,9 prosenttia vuonna 2020, jolloin vuotuinen rakenteellinen sopeutus on 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen; parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta

Sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistus

Keskeinen haaste Suomen julkisen talouden kestävyydelle on tulevana vuosina tapahtuva väestön ikääntymisestä johtuva sosiaali- ja terveysmenojen jyrkkä kasvu sekä työikäisen väestön vähenemisestä aiheutuva huoltosuhteen heikkeneminen. Palvelujärjestelmän haasteet vaihtelevat eri puolilla maata.

Nykyisin kunnat (N=294 manner-Suomessa) järjestävät julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Vuonna 2019 perustason terveyden- ja sosiaalihuollon järjesti itse 74 kuntaa, 160 kunnan palvelut järjestettiin kuntayhtymämallilla ja loput 61 kuntaa kuuluivat vastuukuntamallilla toimiviin yhteistoiminta-alueisiin. Suomessa asuvista 47,7 % kuului v. 2019 sellaisen terveyskeskuksen vastuulle, joka järjesti terveyspalvelut kunnan omana toimintana ja 30,8 % asukkaista kuului kuntayhtymämallilla toimivien terveyskeskusten järjestämisvastuulle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistuksen (nk. sote-uudistus) valmistelu jatkuu. Valmistelussa huomioidaan edellisten vaalikausien valmistelu ja perustuslailliset reunaehdot. Uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen järjestäminen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Keskeisin ero edellisen vaalikauden valmisteluun on, että uudistus koskee ensivaiheessa ainoastaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämistä, eikä siihen sisälly terveyspalvelujen laajaa valinnanvapautta koskevaa valmistelua.

Uudistuksen keskeisinä tavoitteina on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille suomalaisille, parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti sekä vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Uudistuksen toteutuminen edellyttää laadun ja kustannustehokkuuden mahdollistavaa maakuntien ohjausta sekä palvelujen saatavuuden parantamista. Yksi kustannustehokkuuden kulmakivistä on palveluintegraation parantaminen ja painopisteen siirtäminen perustason palveluihin. Ohjauksen perustana tulee olla hyvin toimiva tieto- ja tiedonhallintajärjestelmä. Maakuntien toiminta rahoitetaan uudistuksen voimaantullessa pääosin yleiskatteellisella valtion rahoituksella, ja siten maakunnat päättäisivät itsehallintonsa nojalla rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta. Maakuntien verotusoikeudesta päätetään myöhemmin erikseen.

Maakuntien rahoitusmallin valmistelun lähtökohtana on, että rahoituksen tulee turvata perustuslain edellyttämällä tavalla riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen. Koko maan rahoituksen tasossa on tarkoitus ottaa huomioon vuosittain maakuntien kustannuksia muuttavat tekijät: sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen arvioitu kasvu, hintojen muutos ja tehtävien muutos. Hallitusohjelman mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhtenä tavoitteena on myös kustannusten kasvun hillintä. Rahoitusmallin tulee siten sisältää kannusteet kustannusten kasvun hallintaan, jolla turvataan osallista julkisen talouden kestävyyttä. Maakuntien talous muodostaisi jatkossa merkittävän osan julkisesta taloudesta. Maakuntien tehtäviä ja rahoitusta arvioidaan julkisen talouden suunnitelman ja hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä.

Ennen sote-uudistuksen voimaantuloa sosiaali- ja terveydenhuollon perustason palveluja kehitetään Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmalla. Ohjelma tähtää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatapojen uudistamiseen ja ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien kehittämiseen. Palveluja kehitetään ohjelmassa niin, että ne voidaan ottaa käyttöön sote-uudistuksen voimaantullessa uusissa maakunnissa.

3.2 Työmarkkinat

Suositus 2: parantaa kannustimia työn vastaanottamiseen ja kehittää osaamista ja aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla

Suomen hallitus on hallitusohjelmassaan vahvasti sitoutunut 75 prosentin työllisyystavoitteeseen normaalin kansainvälisen ja siitä heijastuvan kotimaisen talouskehityksen oloissa. Työllisyysasteen nousu on myös hallitusohjelmassa tulopohjan keskeisin yksittäinen elementti.

Työllisyyden edistämiseksi ja uusien toimenpiteiden luomiseksi on asetettu Työllisyyden edistämisen ministeriryhmä sekä kolmikantaiset alatyöryhmät. Työryhmät on asetettu teemoittain: palvelurakenne, palkkatuki ja etuudet, osaaminen ja työmarkkinoiden kohtaanto, osatyökykyisten työllistäminen, työperäinen maahanmuutto ja kotouttaminen, työlainsäädäntö- ja sääntelyryhmä sekä paikallinen sopiminen.

Sosiaaliturvauudistus

Hallitus on käynnistänyt sosiaaliturvauudistuksen, joka valmistellaan tutkimusperusteisesti parlamentaarisessa komiteassa. Uudistuksen tavoitteena on nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa. Keskeistä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus, toimeentulon turvaaminen sosiaalisten riskien kohdatessa ja työn teon kannustavuus. Tulevaisuuden sosiaaliturva tukee yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainoa tavalla, joka on sopusoinnussa julkisen talouden ja työllisyyden parantamisen kanssa. Komitea käsittelee perusturvaa, ansioturvaa, toimeentulotukea, niiden välistä yhteyttä ja rahoitusta sekä lisäksi palveluiden nykyistä parempaa yhteensovittamista etuuksiin. Sosiaaliturvan uudistamisella pyritään pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähenemiseen. Komitea asetettiin maaliskuussa 2020 ja sen toimikausi ulottuu vuoteen 2027.

Sosiaaliturvauudistuksen rinnalla on tarkoitus toteuttaa hallitusohjelman mukaisesti toimeentulotuen kokonaisuudistus, jonka on tarkoitus varmistaa riittävä viimesijaisen toimeentulon turva ja sosiaalista tukea tarvitsevien ihmisten oikea-aikaiset palvelut. Lisäksi hallitus on käynnistänyt sote-keskusten kehittämissuunnitelman osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden parantamista ja rakenteen uudistamista. Toimeentulotukea uudistamaan asetetaan työryhmä, joka työskentelee tarkoituksenaan uudistaa toimeentulotukia tällä vaalikaudella.

Työttömyysturvajärjestelmään liittyvät uudistukset

Työttömyysturvan ja työttömien palveluiden uudistaminen

Hallituksen ohjelman mukaan hallitus valmistelee työttömyysturvan ja työttömien palveluiden uudistuksen, jonka tavoitteena on lyhentää työttömyysjaksojen kestoja, helpottaa lyhytaikaisen työn vastaanottamista, kannustaa työnhakuun sekä uudistaa työttömyysturvan seuraamusjärjestelmää niin, että työttömän oikeudet ja velvollisuudet ovat tasapainossa. Tarkoituksena on, että työttömän työllistymissuunnitelmassa sovitaan henkilökohtaisesta työnhakuvelvoitteesta ja palveluista, kuten esimerkiksi koulutuksesta ja kuntoutuksesta. Lisäksi hallituksen ohjelmassa mainitaan, että työnhakijoiden henkilökohtaisen palvelun resurssit työ- ja elinkeinotoimistoissa turvataan. Muutosten tarkempi sisältö tai aikataulu ei ole vielä tiedossa.

Työttömyysturvan lisäpäivien alaikärajan nosto

Ikääntyneillä työttömillä työnhakijoilla on mahdollisuus saada tietyin edellytyksin työttömyyspäivärahaa enimmäismaksuajan estämättä enintään 65-vuotiaaksi saakka. Tätä kutsutaan työttömyysturvan lisäpäiviksi.

Työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden alaikäraja nostettiin yhdellä vuodella v. 1961 ja sen jälkeen syntyneillä. Jatkossa muutoksen kohteena olevat ikäluokat voivat saada oikeuden lisäpäiviin 62-vuotiaana, kun aiemmin oikeus on voinut syntyä 61-vuotiaana.

Muutoksen tavoitteena on pidentää työuria ja sitä kautta vähentää työttömyyttä ja lisätä työllisyyttä. Työttömyysturvan lisäpäivät voivat lisätä ikääntyneiden työttömyyttä kahta kautta. Ensinnäkin lisäpäiväoikeuden olemassaolo voi kohdistaa irtisanomisia erityisesti ikääntyneisiin työntekijöihin. Toiseksi lisäpäiväoikeus voi heikentää ikääntyneiden työttömien työllistymisen kannustimia ja sitä kautta uudelleentyöllistymistä. Aiemmat vastaavat alaikärajan korotukset ovat johtaneet siihen, että yhä useampi ikääntynyt työntekijä on jatkanut pidempään työelämässä. Ikärajan korottamisen arvioidaan vähentävän työttömien määrää 7 400 henkilöllä ja lisäävän työllisten määrää 6 000 henkilöllä vuoteen 2025 mennessä.

Sovitellun työttömyysetuuden kehittäminen

Työllisyyden lisäämiseksi työttömyysturvajärjestelmää on kehitetty tavoitteena edistää osa-aikaisen tai lyhytaikaisen työn vastaanottamista täyden työttömyyden vaihtoehtona. Tällaisen osittaisen työllistymisen ansiotulon ja työttömyysetuuden yhteensovittamista tutkittaessa Suomen soviteltua työttömyysetuutta (eli mekanismia, miten ansiotulot vaikuttavat työttömyysetuuden määrään) on kansainvälisesti tarkasteltuna pidetty anteliaana.¹ Palkkatulon ja työttömyysetuuden yhteensovittamista koskenut ansaintaperi-

¹ Kyyrä ym. (2018)

aate² on voinut aiheuttaa työttömyysetuuden maksamiseen viivettä. Viive työttömyysetuuden maksamisessa on omiaan vähentämään osittaisen työllistymisen mielekkyyttä työttömyysaikana.

Palkan ja työttömyysturvan yhteensovittaminen helpottui sovitellun työttömyysetuuden osalta 1.4.2019, kun työnteko alkoi vaikuttaa työttömyysetuuden määrään vasta sitten, kun palkkaa työstä on maksettu. Etuuden maksaja saa tiedon maksetun palkan määrästä tulorekisteristä. Muutos vähentää viipeitä sovitellun työttömyysetuuden maksamisessa, minkä lisäksi se myös tasoittaa tulonmuodostusta yli ajan. Jälkimmäinen vaikutus perustuu siihen, että palkka pienentää työttömyysetuutta ajalta, jolloin palkka on ollut työttömyysetuuden saajan käytettävissä. Muutos edistää myös tulorekisterin käytettävyyttä työttömyysetuuksien maksamisessa, ja näin vähentää työttömyysetuuden hakijan ja työnantajan palkkatietojen toimittamiseen liittyvää hallinnollista taakkaa.

Työttömyysturvan aktiivimallin kumoaminen

Niin sanottu aktiivimalli on purettu vuoden 2020 alusta lukien. Aktiivimalli pienensi niiden työttömien työnhakijoiden työttömyysetuutta, jotka eivät täyttäneet mallin aktiivisuusehtoa. Mallin purkamisen johdosta työttömyysetuuden maksajat eivät enää seuraa työttömyysetuuden saajan aktiivisuutta aktiivimallin perusteella. Työstä saatavat tulot ja työtunnit pitää kuitenkin edelleen ilmoittaa sovitellun työttömyysetuuden maksamista ja työssäoloehdon seuranta varten.

Aktiivimallin purkamisesta huolimatta työttömän työnhakijan velvollisuutena on jatkossakin hakea aktiivisesti työtä ja koulutusta sekä toteuttaa työ- ja elinkeinotoimiston kanssa laadittua työllistymissuunnitelmaa. Työnhakijan on muun muassa haettava ja oltava valmis vastaanottamaan tarjottua työtä ja osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin ja toimenpiteisiin. Jos näitä velvollisuuksia ei täytä, työttömyysetuuden voi menettää määräajaksi tai toistaiseksi.

² Palkka vaikuttaa työttömyysetuuteen sillä ajalla, jona se on ansaittu eli työtunnit tehty riippumatta siitä, milloin palkanmaksupäivä on. Kun työ- ja virkaehtosopimusten säännösten perusteella palkanmaksupäivä voi olla esimerkiksi työntekokuukautta seuraavan kuun lopussa, palkkatiedon odottaminen voi johtaa viipeeseen työttömyysetuuden maksamisessa.

Työllisyyden kuntakokeilut

Keväällä 2020 käynnistetään työllisyyden kuntakokeilut (1/2021–6/2023), joissa jatketaan ja laajennetaan vuoden 2018 lopussa päättyneiden alueellisten työllisyyskokeilujen toimintamallia. Työllisyyden kuntakokeilut, joiden jatkovalmisteluissa on mukana 20 kokeilualuetta ja 89 kuntaa, vahvistavat kuntien roolia työllisyyspalveluiden järjestäjänä. Kokeilujen yhteenlaskettu asiakasvolyymi on 186 000 työnhakijaa, mikä muodostaa 37 % TE-toimistojen kaikista työnhakijoista. Kokeilualueet varmistuvat, kun eduskunta on hyväksynyt valmisteilla olevan kokeilulain. HE annetaan eduskunnalle huhtikuussa ja lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2021 alusta. Määräaikaisella kokeilulaila siirretään kohderyhmän palveluvastuu ja toimivalta kokeilukunnille. Kunnat tarjoavat kohderyhmällä TE-palveluja voimassa olevien palveluja ja työttömyysturvaa koskevien säädösten mukaisesti.

Kokeilujen tavoitteena on nykyistä tehokkaammin edistää työttömien työnhakijoiden työllistymistä ja koulutukseen ohjautumista ja tuoda uusia ratkaisuja osaavan työvoiman saatavuuteen. Kokeiluissa kehitetään työllistymistä tukevia palveluja ja palvelumalleja, joiden avulla voidaan tehokkaasti tunnistaa ja ratkaista asiakkaiden yksilölliset palvelutarpeet, työllistymisen esteet sekä osaamisen kehittämistarpeet. Keskeisenä keinona on työllisyyspalvelujen, osaamispalvelujen ja sote-palvelujen nykyistä vahvempi yhteensovittaminen kunta-alustalla.

Kokeilujen tavoitteena on edistää erityisesti pidempään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille. Kokeiluihin ohjataan kokeilualueilla ne työttömät ja työvoimapalveluissa olevat työnhakijat, jotka eivät ole oikeutettuja ansiopäivärahaan. Lisäksi kohderyhmään kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat työnhakijat ja kaikki vieraskieliset sekä maahanmuuttajat, jotka ovat joko työttömänä tai työvoimapalveluissa kokeilualueiden TE-toimistoissa.

Kokeiluissa tavoitellaan vahvempaa vaikuttavuutta yhteen sovittamalla valtion ja kuntien resursseja, osaamista ja palveluja. Valtiolta siirtyy kuntien työnjohdon alle henkilöstöresursseja sekä päätösoikeus työllisyysmäärärahojen käyttöön hankkeiden asiakasvolyymien mukaisesti. Kuntien odotetaan tuovan omia panoksia palvelutason nostamiseksi ja palveluiden kehittämiseksi.

Rekrytointitukikokeilu

Hallitusohjelman mukaisesti pk-yritysten kasvua on tarkoitus tukea aloittamalla rekrytointitukikokeilu, jolla edistetään kohtaantoa ja alennetaan työttömien rekrytointikynnystä pk-yrityksiin. Yksinyrittäjien riskiä palkata ensimmäinen työntekijä on tarkoitus madaltaa luomalla hallinnoltaan mahdollisimman kevyt tuki ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen.

Tavoitteena on edistää työttömien nopeaa työllistymistä, uusien työnantajayritysten syntyä ja yritysten kasvua alentamalla yksinyrittäjien ja mikroyritysten kynnystä rekrytoida (rekrytuki).

Kokeilun yksityiskohtia valmistellaan yhteistyössä tutkijoiden kanssa vuoden 2020 aikana.

Maahanmuuttajien työllistymistä tukevat toimet

Maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymisen edistämistä jatketaan pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaisesti. Vuonna 2019 alettiin kehittää kotoutumistyön mallia, jonka tavoitteena on tukea maahanmuuttajien työllistymistä, yhteiskuntaan mukaan pääsyä ja osallisuutta, kehittää palveluiden sisältöä ja saatavuutta, kehittää kotoutumispalveluiden laatua ja vaikuttavuutta suhteessa kotoutumiselle asetettuihin tavoitteisiin sekä selkiyttää kotoutumisen alkuvaiheeseen suunnattua palvelukokonaisuutta. Tavoitteiden saavuttamiseksi mallinnetaan asiakasprosessille yhteiset raamit: TE-hallinnon ja kunnan kotoutumisprosessia sekä asiakasohjauksen ja palveluiden tavoitteellisuutta, sisältöjä, ohjausta ja seurantaa kehitetään. Erityisesti kiinnitetään huomiota ja kehitetään palveluiden ulkopuolelle jäävän kohderyhmän tavoittamista ja palveluihin pääsyä (etenkin kotivanhemmat).

Pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaisesti jatketaan kuntien monialaisten osaamiskeskusten toiminnan tukemista. Osaamiskeskuksissa tehdään monialaista yhteistyötä maahanmuuttajien osaamisen tunnistamiseksi ja vahvistamiseksi sekä ohjauksen tehostamiseksi: asiakkaan palvelutarve ja työllistymispotentiaali arvioidaan ja asiakkaalle tarjotaan tarpeiden mukaista palvelua tai asiakas ohjataan eteenpäin vievälle palvelupolulle. Helsingissä toimineen osaamiskeskuksen lisäksi osaamiskeskustoiminta käynnistyi v. 2019 Espoossa, Vantaalla, Turussa ja Tampereella. Toiminnan tukemista jatketaan myös vuosina 2020-2022.

Osana Talent Boost – Kasvua kansainvälisistä osaajista –toimenpideohjelmaa vahvistetaan kansainvälisten osaajien ja yritysten kohtaamista sekä kansainvälisten osaajien startup-yrittäjyyttä. Talent Boost –ohjelmassa mukana olevat suurimmat korkeakoulukaupungit valmistelevat koordinoituja palvelumalleja, ns. Talent Hubeja, tukemaan kansainvälisten osaajien, yritysten ja innovaatio toimijoiden kohtaamista. Tämä osaltaan tukee kansainvälisten osaajien työllistymistä osaamistaan vastaaviin tehtäviin.

Pakolaistaustaisten ohjaus -hankkeessa on sujuvoitettu kiintiöpakolaisina Suomeen tulleiden ja muiden ulkomaalaistaustaisten työnhakijoiden polkuja koulutukseen ja työelämään. Hankkeen työntekijät tekevät valtakunnallista, alueellista ja paikallista kehittämistyötä. Hankkeessa toteutetaan asiakkaille koulutuksia heidän omalla äidinkielellään ja selvitetään sähköisten välineiden toimivuutta ohjauksen tukena. Lisäksi TE-toimistojen,

kuntien ja oppilaitosten tiedotus-, neuvonta- ja ohjaushenkilöstölle on järjestetty koulutusta. Laadukkaamman ohjauksen avulla pakolaistaustaisten ja myös muiden maahanmuuttajien siirtymät työhön ja opiskelemaan sujuvat aikaisempaa tehokkaammin. Hankkeessa on lanseerattu kohtaava asiakastyö -metodi.

Tämän lisäksi Kela on kehittänyt maahanmuuttajien ammatillista kuntoutusta vuosina 2018-2020. Tavoitteena on yhdistää kielen oppiminen ammatilliseen kuntoutukseen, jotta maahanmuuttajat voivat oppia suomen kieltä yksilöllisesti kuntoutuksen ja työskentelyn ohessa.

Maahanmuuttajien nopeaan työllistämiseen tähtäävä tulosperusteinen työllistämiskokeilu KOTO-SIB (Social Impact Bond) päättyi 31.12.2019. Kokeiluun osallistui vuosien 2016–2019 välisenä aikana 2 211 maahanmuuttajaa ja heistä työllistyi 869. Vaikuttavuutta arvioidaan vertaamalla kokeiluun osallistuneiden verotulojen ja työttömyysetuuden määriä vertailuryhmän verotulojen ja työttömyysetuuden määriin kolme vuotta kokeiluun osallistumisen jälkeen.

Kansainvälisen rekrytinnin ja työperäisen maahanmuuton edistäminen

Hallitus päätti syksyn talousarvioesityksessään käynnistää laaja-alaisen erityisasiantuntijoiden, työntekijöiden, startup-yrittäjien, opiskelijoiden ja tutkijoiden maahanmuuton Talent Boost -toimenpideohjelman. Ohjelmalla vahvistetaan osaavan työvoiman saatavuutta, työmarkkinoiden kohtaantoa, yritysten ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI) kasvua ja kansainvälistymistä, investointien houkuttelua, ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden Suomeen kiinnittymistä sekä työnantajien rekrytointi- ja monimuotoisuusosaamista. Ohjelman tavoitteena on nostaa Suomen houkuttelevuus osaajille ja heidän perheilleen uudelle tasolle.

Keskeiset toimenpiteet ovat:

- Työperusteisten oleskelulupamenettelyiden nopeuttaminen tavoitteena hallitusohjelman 1 kk
- Kansainvälisten osaajien (ml. opiskelijat ja tutkijat) ja heidän perheidensä Suomeen houkuttelun, asettautumisen ja jäämisen vahvistaminen
- Kansainvälisen rekrytinnin mallin luominen
- Yritysten ja TKI-toiminnan kasvun ja kansainvälistymisen sekä investointien houkuttelun tukeminen kansainvälisillä osaajilla
- Työelämän vastaanottavuuden ja monimuotoisuuden lisääminen

Kansainvälisten osaajien houkuttelu, asettautuminen, integroituminen ja osaamisen hyödyntäminen vaativat valtion, kaupunkien, oppilaitosten, yritysten ja muiden toimijoiden

saumatonta ja pitkäjänteistä yhteistyötä. Talent Boost -toimenpideohjelma tarjoaa viitekehksen tälle toimijoiden väliselle yhteistyölle.

Osana Talent Boost -ohjelmakokonaisuutta hallitus päätti käynnistää kunnianhimoisen työperäisen maahanmuuton kokonaisuudistuksen, joka tähtää merkittävään työllisyyden kasvuun. Tavoitteena on saavuttaa hallituskauden aikana työperäisten oleskelulupien nopea ja sujuva käsittely 1 kuukauden määräajassa. Työperäisen maahanmuuton pullonkaloja puretaan ja toiminta keskitetään yhden tulosvastuullisen johdon alle. Työperäisen maahanmuuton (ml. opiskelijat, tutkijat, yrittäjät ja harjoittelijat) hallinto siirrettiin työ- ja elinkeinoministeriöön 1.1.2020. Työ- ja opiskeluperäisten oleskelulupien pullonkalojen purkamiseksi on käynnistetty ulkomaalaislainsäädännön ja lupamenettelyjen kehittämishanke. Resursseja lisätään koko maahanmuuttoprosessissa (UM, SM, TEM), lainsäädäntöön tehdään tarvittavat muutokset ja työperäisen maahanmuuton käytäntöjä uudistetaan. Työvoiman liikkuvuuden ja kohtaannon varmistamiseksi arvioidaan tarve alueellisen työlupamenettelyn yhtenäistämiseksi.

Työministeri Tuula Haatainen päätti 12.3.2020 asettaa ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisyn alatyöryhmän työvoiman maahanmuuton kehittämishankkeen puitteisiin. Työehtojen valvonnalle varmistetaan riittävät resurssit.

Työ- ja elinkeinopalvelujen tehostaminen

Ammatillista liikkuvuutta edistämällä ja TE-palveluja tehostamalla varmistetaan sujuvat työstä työhön siirtymät ja yritysten osaavan työvoiman saatavuus. Työvoima- ja yrityspalvelujen uudistamisen ohjausryhmä on päättänyt käynnistää valtakunnallisen TE-palvelustrategian valmistelun. Keskeisiä elementtejä ovat mm. kattavat urasuunnittelun ja uraohjauksen palvelut, joustavat elinkeinoelämän kanssa yhteisesti ennakoituihin tarpeisiin perustuvat työelämälähtöiset koulutukset, työssäoppiminen sekä työssä ja vapaalla hankitun osaamisen kartoittaminen.

Työmarkkinatorin eli töiden ja tekijöiden digitaalisen kohtaamispaikan käyttöönotto etenee. Kokeiluversio julkaistiin v. 2019. Työmarkkinatorin ominaisuuksia otetaan vaiheittain käyttöön v. 2020, varsinainen käyttöönotto tapahtuu v. 2021.

Joulukuussa 2019 TE-palveluissa otettiin käyttöön sähköinen palvelu palkkatukipaikkojen välitystä varten. Samalla uudistettiin palkkatukikorttia, jossa työttömän työnhakijan palkkatukikelpoisuuden lisäksi käy ilmi palkkatuen taso ja kesto sekä kortin voimassaoloaika mukaan luettuna voimassaolon keskeytymisperusteet. Työnhakija voi tulostaa palkkatukikortin Oma asiointi -verkkopalvelussa, kun hänen työllistymissuunnitelmassaan on sovittu palkkatukimahdollisuudesta.

Nuorten työllisyyden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen

Nuorisotakuun toimeenpanon vahvistamiseksi työ- ja elinkeinoministeriö asetti marraskuussa 2019 poikkihallinnollisen työryhmän, jonka toimikausi jatkuu helmikuun loppuun 2023 asti. Työryhmän tarkoitus on edistää nuorten monialaisten palvelujen valtakunnallista koordinaatiota ja pyrkiä levittämään hyviä toimintamalleja. Tavoitteena on edistää nuorten sijoittumista koulutukseen ja työmarkkinoille, ehkäistä nuorten työttömyyden pitkittymistä, tunnistaa nuorten syrjäytymiseen liittyviä tekijöitä ja tehostaa varhaisen puuttumisen toimintamalleja.

Vuoden 2019 alusta tuli voimaan lainmuutos Kelan järjestämästä nuoren ammatillisesta kuntoutuksesta. Tavoitteena on, että opiskelun ja työelämän ulkopuolella olevat 16-29-vuotiaat nuoret saavat nopeasti matalan kynnyksen tukea toimintakyvyn heikentymisen perusteella ja pääsevät joustavasti sopivien palvelujen piiriin ja siten etenemään opintoihin ja työhön. Nuoria ohjataan Kelan kuntoutukseen aktiivisemmin Ohjaamoista ja etsivästä nuorisotyöstä. Uutena palveluna nuorille tarjotaan yksilöllistä ja valmentavaa palvelua. Lainmuutoksen myötä nuoren ammatillisen kuntoutuksen palveluihin osallistui yhteensä 2 600 nuorta v. 2019 ja määrän ennustetaan lisääntyvän merkittävästi tulevina vuosina.

Jatkuva oppiminen

Hallitus on käynnistänyt jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen, jolla vastataan läpi elämän jatkuvaan tarpeeseen kehittää ja uudistaa omaa osaamista. Hankkeessa tarkastellaan jatkuvaa oppimista kokonaisuutena. Kokonaistarkastelussa otetaan huomioon koko koulutuspolun koulutuksen tarjonnan ja rahoituksen, sosiaaliturvan, muutosturvan, työttömyysturvan, omaehtoisen ja työvoimapolitiittisen koulutuksen sekä osaamisen tunnistamisen niveltäminen uuteen jatkuvan oppimisen järjestelmään. Järjestelmän kehittäminen jatkuu yli hallituskauden, mutta parlamentaariselta ryhmältä ja sen seurantarivältä odotetaan ensimmäisiä linjauksia jo vuoden 2020 loppuun mennessä.

Osana työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän työtä valmistellaan kolmikantaisesti esityksiä, joilla tavoitellaan osaamisen ja työelämän parempaa kohtaantoa. Alatyöryhmän tavoitteena on tarkastella kokonaisuutena työmarkkinoiden osaamistarpeisiin vastaamista ja valmistella ehdotukset osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Työryhmän erityisenä tehtävänä on työelämälähtöisen työvoimakoulutuksen kehittäminen sekä työvoiman ammatillisen ja alueellisen kohtaannon parantaminen.

Uudistettu laki aikuiskoulutuksesta tulee voimaan 1.8.2020. Tässä tavoitellaan mm. opiskelun ja työssäkäynnin parempaa yhteensovittamista.

Pitkäaikaistyöttömyyden ehkäiseminen ja työkyvyn tukeminen

Työkykyohjelma

Osatyökykyisten työllisyyden nostaminen on keskeistä korkean työllisyysasteen saavuttamiseksi ja työvoiman saatavuuden turvaamiseksi. Samalla osatyökykyiset pääsevät osalliseksi työllistymisen myönteisistä vaikutuksista. Työ on yksi tärkeimmistä hyvinvoinnin lähteistä vahvistaen yhteisöllisyyden myötä myös osallisuutta. Osalla työllistyminen on työkykyongelmien vuoksi kuitenkin erityisen haastavaa tai jopa mahdotonta ilman tukitoimia. Toisaalta työssä olevien työkykyä tukemalla varmistetaan työssä jatkaminen, työhön paluu ja ehkäistään siirtymistä työttömäksi.

Hallitusohjelman mukaisesti työkykyohjelma toteutetaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja sosiaali- ja terveysministeriön (STM) kesken. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa perustason palveluja vahvistetaan ja niihin kuuluvat myös työttömien työkyvyn ja työllistymisen tuen palvelut. Nämä koostuvat pääosin sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista. Työkykyohjelman tarkoituksena on saada palvelut pysyväksi osaksi palvelujärjestelmää niin, että työttömien työkykyä tuetaan ja he etenevät työllistymispolullaan nykyistä paremmin. Sosiaalihuollon työhönvalmennuksen avulla työnhakijoita autetaan kohti avoimia työmarkkinoita. Tämä edellyttää integroitua eri sektoreiden palveluja. Keskeistä on yhdenvertaiset työkyvyn tuen palvelut kaikille työkäisille.

STM:n hallinnonalan työkykyohjelman tavoitteena on 1) lisätä osatyökykyisten työttömien työllistymisen edellytyksiä, työ- ja toimintakykyä sekä yhteiskunnallista osallisuutta, 2) luoda monialainen palvelukokonaisuus, jossa osatyökykyisten työttömien työkyvyn tuen tarve tunnistetaan ja jossa palvelut ja palvelupolut toimivat asiakaslähtöisesti, 3) kehittää ammattilaisten osaamista siten, että he tuntevat työkyvyn tuen palvelukokonaisuuden ja osaavat hyödyntää sitä asiakkaan parhaaksi ja 4) tuottaa tietoa osatyökykyisten työttömien palveluiden ja etuuksien yhteensovittamiseksi sekä lainsäädännön kehittämisen tueksi.

Matalan kynnyksen työkyvyn tuen palvelut

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnistää valtionavustushaun huhtikuussa 2020. Osatyökykyisille työttömille rakennetaan hankkeissa työkyvyn tuen palvelut tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskukseen ja lisätään tuetun työllistymisen menetelmien käyttöä sosiaalihuollon asiakkailla. Toimenpiteiden tarkoituksena on tukea osatyökykyisten työttömien ja pitkäaikaistyöttömien työhön pääsyä ja työssä pysymistä, ehkäistä työttömyyden pitkittymistä ja työkyvyttömyyttä sekä lisätä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämäosallisuutta.

TE-palveluiden sisällöissä ei pystytä riittävästi huomioimaan työkyvyn tuen tarvetta etenkin rekrytointitilanteissa. On harvinaista, että palvelu tarjottaisiin

palvelukokonaisuuksina tai että palvelut tuotettaisiin työnhakijalle niin, että ne kohdentuvat varsinaisesti alentamaan rekrytointikynnystä. Tämän vuoksi työkykykoordinaattoreita lisätään TE-toimistoissa 20 htv:lla. Työkykykoordinaattorit tulevat toimimaan laajasti TE-toimiston resurssina työkyvyn tuen erilaisten palvelutarpeiden huomioimisen kehittämisessä sekä keskittymään etenkin työnantajayhteistyön vahvistamiseen. TE-palveluiden osalta käynnistetään kokeilut, joissa henkilöasiakkaan palveluvalikoimaa suunnataan käytettäväksi rekrytointitilanteisiin ja näin myös työnantajan tarpeisiin samalla vastaten.

Lisäksi tullaan edistämään sellaisten työpaikkojen syntymistä, joihin osatyökykyiset voisivat nykyistä helpommin sijoittua. Hankinnoilla työllistämisen vauhditusohjelma käynnistetään vuoden 2020 alkupuolella. Toimella tuetaan kuntia ja muita julkisia toimijoita sisällyttämään hankintoihinsa palveluntuottajille työllistämisehtoja. Myös laajempaa yhteiskunnallisten yritysten edistämisstrategiaa tullaan valmistelemaan ja näiden toimintaedellytyksiä tullaan lisäämään.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittaminen

Syksyn 2019 hallituksen budjettiriihessä päätettiin ottaa käyttöön hallitusohjelman mukaisesti osatyökyvyttömyyseläkkeen lineaarinen malli osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työnteon kannusteiden parantamiseksi ja kannustinloukun poistamiseksi. Hallituksen esitys koskien lineaarista mallia annetaan eduskunnalle keväällä 2021 ja lait voivat tulla voimaan 1.1.2023.

3.3 Investoinnit T&K-toimintaan, vähähiiliseen talouteen siirtymiseen ja kestäväan liikenteeseen

Suositus 3: keskittää investointeihin liittyvän talouspolitiikan tutkimukseen ja innovointiin, vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen ja kestäväan liikenteeseen alueelliset erot huomioon ottaen

Tässä alaluvussa tarkastellaan investointeihin liittyvän talouspolitiikan toimia, joilla edistetään T&K-toimintaa, vähähiiliseen talouteen siirtymistä ja kestäväa liikennettä. Nämä toimet eivät koske ainoastaan julkisia investointeja vaan talouspolitiikkaa kokonaisuutena, joka luo edellytykset sekä julkisten että yksityisten investointien edistämiseksi.

Yritysten investointipäätöksiin vaikuttavat niin sääntely, verotus, rahoitusmarkkinoiden toimivuus kuin monet muutkin tekijät. Komissio on analyyseissään todennut muun muassa osaavan työvoiman puutteen, vähäisen korkeakoulujen ja yrityssektorin yhteistyön sekä pitkien lupaprosessien rajoittavan investointeja Suomessa. Alaluvussa 3.5 käsitellään laajemmin investointistrategiaa, kun taas tässä keskitytään komission

suosituksessaan esittämiin investointiprioriteetteihin huomioiden sekä suorat julkiset investoinnit että muita investointeja edistävät toimet.

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan päätavoitteet ja ohjaus

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan päätavoitteet ovat T&K-toiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, julkisen tutkimuksen rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen, globaalisti menestyvien innovaatioiden luominen sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen. Tätä kautta tuottavuus paranee, korkean lisäarvon työpaikat lisääntyvät ja kansainvälinen kilpailukyky vahvistuu.

Politiikkatoimia ohjaavat pääministeri Marinin hallitusohjelma ja sen tulevaisuusinvestoinnit. Hallitusohjelmassa on asetettu pitkän aikavälin tavoitteeksi nostaa T&K-menojen bkt-osuus (ts. T&K-intensiteetti) nykyisestä 2,7 prosentista neljään prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Suomen on myös määrä olla vuoteen 2030 mennessä maailman vetovoimaisin kokeilu- ja innovaatioympäristö. Tavoitteiden toteutuminen vaatii huomattavia yksityisen ja julkisen sektorin lisäpanostuksia sekä laadullisia ja toiminnallisia muutoksia T&K- ja innovaatiotoiminnassa. Kevään 2020 aikana valmistuu myös hallitusohjelmassa linjattu kansallinen TKI-toiminnan tiekartta, jossa määritellään Suomen tutkimus- ja innovaatiopolitiikan keskeiset tavoitteet ja keinot tuleville vuosille.

Lisärahoitusta T&K-toimintaan

Valtion tutkimus- ja kehitysrahoituksen keskeisimmät pilarit ovat yliopistot ja ammattikorkeakoulut, Suomen Akatemia, valtion tutkimuslaitokset sekä Business Finland.

Valtion vuoden 2020 budjetissa nostetaan T&K-rahoitusta 69 miljoonalla eurolla ylittäen samalla kahden miljardin euron rajan (yht. 2 063 milj. euroa). Vuoden 2020 talousarvio on innovaatiojärjestelmän kokonaisvaltaisen vahvistamisen kannalta suhteellisen tasapainoinen, vaikkakin Suomen Akatemian rahoitusvaltuudet laskevat. Tieteen kokonaisrahoituksen näkökulmasta tämän korvaa yliopistojen saaman T&K-budjettirahoituksen merkittävä kasvu (nimellisesti +9,5 %). Hallitus on mm. päättänyt korottaa yliopistojen perusrahoitusta vuodesta 2020 alkaen 40 miljoonalla eurolla (josta noin kolmasosa kohdentuu T&K-toimintaan), minkä lisäksi pitkään jäissä ollut yliopistojen indeksikorotus saatetaan voimaan.

Vuoden 2020 talousarviossa ohjataan lisäresursseja Business Finlandin kautta jaettavaan T&K- ja innovaatiotukeen. Lisäys hieman ”paikkaa” aiemmin 2010-luvulla tehtyjä leikkauksia sekä kannustaa pontevammin suomalaisyrityksiä vahvistamaan kansainvälistä kilpailukykyään, lisäämään vientiään sekä luomaan uusia ja parempia työpaikkoja korkean osaamisen ja innovaatioiden keinoin.

Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa kiertotalouteen kohdennettiin kolmelle vuodelle 85 miljoonaa euroa määräaikaista rahoitusta. Tänä vuonna tätä rahaa kohdentuu kiertotalouteen liittyviin toimiin 22,5 miljoonaa euroa. Suurin osa (16,5 milj. euroa) rahoituksesta suunnataan uuteen kiertotalouden innovaatio- ja investointitukeen, josta tukipäätökset tekee Business Finland. Tämänvuotisesta 16,5 miljoonaa euroa innovaatio- ja investointituesta on 12,5 miljoonaa euroa varattu akku-IPCEI-hankkeisiin. Lisäksi kokonaisuudesta 3 miljoonaa euroa on ohjattu VTT:n kiertotaloustoimiin ja 2 miljoonaa euroa BF:n kiertotalousohjelmaan (Bio and Circular Finland) ja TEM:in 1 miljoona euroa jaettavaksi kiertotalouden ekosysteemien ja osaamislustojen kehittämiseen.

Lisäksi v. 2018 otettiin käyttöön kiertotalousavustus kotimaisia kiertotalousratkaisuja kehittäville yritykselle. Tänä vuonna tähän de minimis -ehdoin jaettavaan EU:n valtiontukisääntöjen mukaisesti vähämerkitykselliseen tukeen on varattu rahoitusta 1 miljoona euroa.

Muut toimet T&K-toiminnan ja tieteellisen tutkimuksen tukemiseksi

Kansainvälisten osaajien pitämiseen ja vetovoimatyöhön panostetaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistämislinjauksia (v. 2017–2025). Suomen Akatemia noudattaa kansainvälisen yhteistyön laadun, vaikuttavuuden ja uudistumisen linjauksia (v. 2017–2021). Linjaukset palvelevat myös valtioneuvoston yhteistä Talent Boost -ohjelmaa, jonka tavoitteena on mm. houkutella kansainvälisiä osajia Suomeen.

Suomalaisen tutkimus- ja tiedeyhteisön kansainvälistä kilpailukykyä ja vetovoimaa vahvistetaan panostamalla tutkimusympäristöihin ja tutkimusinfrastruktuureihin. Tutkimusinfrastruktuurien kansallinen strategia julkistettiin tammikuussa 2020 (Kansallisten tutkimusinfrastruktuurien strategia 2020–2030, Luovuutta, uudistumista ja osaamista kestäväällä pohjalla). Strategian pohjalta päivitetään tutkimusinfrastruktuurien tiekartta vuosille 2020–2021.

Julkisen tiedon avoimuus on tietopolitiikan keskeinen periaate. Julkisten tietovarantojen avaamista jatketaan. Datalähtöisen tutkimuksen kehittämisohjelman (v. 2017–2021) toteuttaminen jatkuu. Suomi valittiin kesällä 2019 isännöimään yhtä eurooppalaisen suurteholaskennan EuroHPC -yhteisyrityksen supertietokonetta. Suomen rahoitusosuus on vuosina 2019–2026 enimmillään 50 miljoonaa euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdessä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa laatiman Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision toimeenpanoa jatketaan. Vision tavoitteena on nostaa koulutustasoa, lisätä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia korkeakouluissa sekä lisätä Suomen T&K-intensiivisyyttä.

Innovatiivisia julkisia hankintoja ja niihin liittyviä palveluja kehitetään. Samalla edistetään referenssimarkkinoiden kehittymistä. Innovatiivisten hankintojen osuus julkisista hankinnoista pyritään nostamaan 10 prosenttiin vaalikauden loppuun mennessä.

Ministeriöiden välistä yhteistyötä jatketaan terveysalan TKI-toiminnan kasvustrategian toteuttamiseksi ja tutkimus- ja innovaatioekosysteemin vahvistamiseksi. Terveysalan kasvustrategiaa on toimeenpantu yhteistyössä kolmen ministeriön (TEM, STM, OKM), tutkimus- ja innovaatorahoittajien (Business Finland, Suomen Akatemia) sekä terveysalan toimijoiden kesken, ja se toimii eräänlaisena pilottina valtionhallinnon kehittämislle. Kasvustrategian toimeenpanoa ohjannut tiekartta päivitetään kesään 2020 mennessä (vuosille 2020–2023). Tiekartan päivittämisen tavoitteena on varmistaa, että kasvustrategian keskeiset toimenpiteet saadaan viedyksi käytäntöön ja että samalla huomioidaan toimintaympäristön muutokset (ml. meneillään oleva pandemia), joiden lisäksi tiekartan toteutumisen mittareita kehitetään. Terveysalan kasvustrategian kansainvälinen arviointi palvelujärjestelmän näkökulmasta on niin ikään tekeillä ja valmistuu vuoden 2020 aikana. Sosiaali- ja terveysalan TKI-toiminnan vauhdittamiseksi sekä yksilöllistetyn terveydenhuollon edistämiseksi Suomeen on syntynyt tai rakentumassa kansallisia osaamiskeskittymiä kuten syöpäkeskus, neurokeskus, genomikeskus ja lääkekehityskeskus. Lisäksi Suomessa on kiistatta maailman parhaimpiin kuuluvat hyvinvointi- ja terveysalan tietovarannot. Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (toisilaki) määrittelee yhtenäisen pohjan tietojen käyttöön TKI-toiminnassa, opetuksessa sekä tiedolla johtamisessa ja viranomais selvityksissä, valvonnassa ja ohjauksessa. Rekisterinpitäjät ovat aloittaneet omien toimintojensa kehittämisen lain mukaisesti ja tietolupaviranomainen, Findata, on perustettu.

Vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtyminen

Pääministeri Marinin hallituksen ilmastotavoitteiden ja EU:n vuoden 2030 energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi on jo otettu käyttöön useita uusia ohjauskeinoja ja suunnitteilla on lisätoimia.³ Suorien julkisten investointien lisäksi myös investoijien toimintaympäristöön tehtävät muutokset, esimerkiksi verotuksen kautta, voivat lisätä investointeja, jotka edesauttavat siirtymää kohti vähähiilistä taloutta.

Ilmastolain uudistus

Hallitus käynnisti syksyllä 2019 ilmastolain uudistuksen, jolla tuetaan Suomen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista vuoteen 2035 mennessä. Ilmastolaki on puitelaki ja se velvoittaa vain viranomaisia. Uudessa laissa pyritään kuitenkin vahvistamaan sen ohjausvaikutuksia nykyisestä. Vuoden 2050 tavoite päivitetään ja lakiin lisätään hiilineutraaliuspolkua vastaavat päästövähennystavoitteet vuosille 2030 ja 2040. Ilmastolakiin otetaan mukaan myös maankäyttösektori sekä hiilinielujen vahvistamista koskeva tavoite. Ilmastolain tavoitteiden toteuttamiseksi uudistetaan keskipitkän ja pitkän aikavälin ilmastosuunnitelmat

³ Suomen ilmastotavoitteita on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.

sekä valmistellaan maankäytön ilmasto-ohjelma. Hallituksen esityksen uudistetuksi ilmastolaiksi on määrä valmistua v. 2021.

Energiaverouudistus

Hallitusohjelman mukaisesti on käynnistetty energiaverotuksen kokonaisuudistuksen valmistelu, jonka on tarkoitus valmistua keskeisimpien toimien osalta syksyllä 2020. Energiaverotus on jo vuodesta 2011 ollut ympäristöperusteista ja sen tavoitteena on ohjata kulutusta ja investointeja ympäristölle edullisempaan suuntaan. Nyt valmisteilla olevaan energiaverouudistukseen sisältyy teollisuuden energiaveron palautusjärjestelmän poistaminen ja II veroluokan sähköveron alentaminen EU-minimitasoon. Energiaveron palautusjärjestelmän muutos poistaa tältä osin energiaverotuksesta tuet fossiilisen energian käytölle teollisessa tuotannossa ja ohjaa voimakkaasti pois fossiilisten energianlähteiden käytöstä. Vastaavasti II veroluokan sähköveroa lasketaan, jotta yritysten kilpailuasema ei heikkenisi huomattavasti tukien poistuessa. Uudistus toteutetaan siirtymäkauden kuluessa ja se yhdessä muiden toimien kanssa tulee olemaan kustannusneutraali julkisen talouden kannalta.

Hallitusohjelman mukaan päästöjä vähennetään myös alentamalla yhdistetyn sähkön- ja lämmöntuotannon verotukea ja korottamalla lämmityspolttoaineiden verotaso. Näillä keinoilla kasvatettaisiin verotuottoja yhteensä 100 miljoonalla eurolla vaalikauden aikana. Muita keinoja päästöjen vähentämiseksi ovat kaivoksien siirtäminen sähköveroluokkaan I ja niiden poistaminen energiaveron palautusjärjestelmästä sekä kaukolämpöverkkoon lämpöä tuottavien lämpöpumppujen ja konesalien siirtäminen sähköveroluokkaan II.

Investoinnit uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen

Energiatuen keskeinen tavoite on ohjata investointeja energiajärjestelmän muuttamiseksi vähähiiliseksi pitkällä aikavälillä. Vuonna 2019 tuki uusiutuvaan energiaan siirtymiseen ja energiatehokkuuteen oli kokonaisuudessaan 52 miljoonaa euroa, josta tuki uusituvan energian investoinneille oli 34 miljoonaa ja energiatehokkuuden investoinneille 18 miljoonaa. Suurin osa tuesta uusiutuvaan energiaan myönnettiin aurinkoenergiaan ja biokaasuhankkeille. Yleensä tuen osuus hankkeissa on 10–30 % investoinnin kokonaismäärästä.

Lisätoimet ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi

Pääministeri Marinin hallitus ja hallituspuolueiden eduskuntaryhmät pitivät helmikuussa 2020 yhteisen ilmastokokouksen teemana oikeudenmukainen siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan. Tällöin keskusteltiin ilmastopolitiikan toimenpiteistä ilmastotavoitteen ja jo päätettyjen toimenpiteiden välisen kuilun kuromiseksi umpeen, toimien aikataulutuksesta ja oikeudenmukaisesta siirtymästä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. Kokouksen tuloksena hallitus julkaisi tiekartan hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi ”Reilulla siirtymällä kohti hiilineutraalia Suomea” sekä kestävän verotuksen tiekartan.

Yksittäisinä toimenpiteinä hallitus päätti 1) selvittää pikaisesti tarvittavat toimet maa- ja merituulivoimainvestointien esteiden purkamiseksi ja laajojen investointien vapauttamiseksi, 2) toteuttaa tarvittavat lakimuutokset aurinkosähkön hyödyntämisen mahdollistamiseksi taloyhtiöille kotitaloussähkössä ja 3) edistää aurinkoenergian ja muun uusiutuvan energian tuotantoa julkisissa palvelurakennuksissa sekä kaupallisissa kiinteistöissä.

Lisäksi hallitus päätti käynnistää valmistelun ilmastoinnovaatioiden edistämiseksi ilmasto-rahaston avulla. Kyseessä ei olisi valtion rahasto vaan osakeyhtiö, jonka on tarkoitus rahoittaa ja skaalata esimerkiksi elinkeinoelämän, eri toimijoiden ja digitaalisen siirtymän ratkaisuja kiertotalouden, puhtaan teknologian ratkaisujen ja energiatehokkuuden kehittämiseksi. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa Suomi tunnetaan edelläkävijänä, jossa digitalisaation ja teknologisen kehityksen luomia mahdollisuuksia kehitetään ja otetaan käyttöön yli hallinto- ja toimialarajojen. Kunnianhimoiset ilmasto- ja digitalisaatitavoitteet tukevat toisiaan monelta osin. Ilmastorahasto voi olla mukana erilaisissa julkisissa alustoissa, yksityisen ja julkisen sektorin yhteisprojekteissa sekä teollisen mittaluokan skaalauksissa. Lisäksi rahasto voi toteuttaa erilaisia selvitys-, kehitys- ja edistämishankkeita sekä edistää kokeilukulttuuria. Tämän vaalikauden aikana ilmastorahaston on mahdollista käyttää satoja miljoonia euroja.

Kestävä liikenne

Liikenneala on yksi voimakkaasti muuttuvista aloista, jonka kehitykseen vaikuttavat samanaikaisesti useat megatrendit. Muutosta vauhdittavat ilmastonmuutoksen hillintään liittyvät tavoitteet ja kasvavan liikenteen mukanaan tuomat haasteet sekä digitalisaation ja teknologian tuomat mahdollisuudet. Suomi kuuluu edelläkävijöihin liikennealan uudistamisessa ja murros tarjoaakin kasvumahdollisuuksia eri toimijoille. Suomen osaamisen vahvuudet ovat esimerkiksi liikennealan digitalisaatiossa, sähköistymisessä ja palveluintensivisyudessa. Myös liikenteen ja liikkumisen ilmastoratkaisut ovat globaalisti kasvava markkina ja avaa vientimarkkinoita suomalaisyrityksille.

Strateginen liikenneinfrastruktuuri ja alueellinen saavutettavuus

Yritysten toimintaedellytysten ja liikenneyhteyksien parantamiseksi ja korjausvelan pienentämiseksi eri puolilla maata on käynnissä lukuisia tie-, raide- ja vesiväylähankkeita, joiden rakentamiseen ja suunnitteluun käytetään v. 2020 yhteensä 351,2 miljoonaa euroa. Perusväylänpidon määrärahaa on korotettu pysyvästi 300 miljoonaa euroa tie-, raide- ja vesiväyliä korjausvelan kasvun pysäyttämiseksi ja korjausvelan vähentämiseksi. Yhdessä muiden korotusten kanssa perusväylänpidon rahoitus kasvaa 362 miljoonaa euroa v. 2020.

Lisäksi Suomen valtio ja 26 kuntaa pääsivät alkuvuodesta 2020 yhteisymmärrykseen Suomi-radon ja Turun tunnin junan suunnittelua edistävien hankeyhtiöiden perustamisesta. Hankeyhtiöiden toimialana ja tehtävänä on raidehankkeisiin liittyvä suunnittelu ja sen

rahoittaminen rakentamisvalmiuteen asti. Suomi-radassa on kyse Helsingin ja Tampereen välisestä nopeasta raideyhteydestä, jonka arvioidut suunnittelukustannukset ovat noin 150 miljoonaa euroa. Yhteyden suunnittelu koostuu eri osista, joita ovat Pasilasta Helsinki-Vantaan lentoaseman kautta Keravalle kulkeva Lentorata sekä sen jatkoysteys Tampereelle. Turun tunnin junassa on kyse Helsingin ja Turun välisestä nopeasta raideyhteydestä, jonka arvioidut suunnittelukustannukset ovat noin 75 miljoonaa euroa. Yhteyden suunnittelu koostuu Espoo-Salo-oikoradasta ja Salo-Turku-kaksoisraiteesta. Nopeat raideliikenneyhteydet helpottavat työssäkäyntiä ja parantavat alueellista saavutettavuutta.

Vähähiiliseen liikenteeseen siirtyminen

Liikenteen päästöt vastaavat noin viidennestä Suomen kaikista kasvihuonekaasupäästöistä ja noin 40 % ns. taakanjakosektorin päästöistä.⁴ Nykyisen hallitusohjelman mukaan Suomen tavoitteena on puolittaa liikenteen päästöt vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2005 päästötasoon ja tehdä liikenteestä nollapäästöistä vuoteen 2045 mennessä. Kansainvälisen liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteista on sovittu osana kansainvälistä yhteistyötä IMO:ssa ja ICAO:ssa.

Keskeisimpiä jo päätettyjä toimia liikenteen päästöjen vähentämiseksi ovat ns. jakeluvuorotlaki ja EU:n autovalmistajia koskevat sitovat CO₂-raja-arvot. Laki jakeluvuorotlain muuttamisesta hyväksyttiin helmikuussa 2019. Lain mukaan 30 % kaikista liikenteeseen myydyistä nestemäisestä polttoaineesta tulee olla biopolttainetta. Henkilö- ja pakettiautojen uudet sitovat CO₂-raja-arvot vuoteen 2030 hyväksyttiin EU:ssa tammikuussa 2019. Uusien henkilöautojen CO₂-päästöjen (g/km) tulee olla keskimäärin 37,5 % pienemmät kuin v. 2021. Uusien pakettiautojen CO₂-päästöjen on oltava keskimäärin 31% pienemmät kuin v. 2021. EU:ssa on hyväksytty vastaava raja-arvolainsäädäntö myös raskaalle kalustolle.

Muita vaihtoehtoisia käyttövoimiin/teknologioihin liittyviä toimenpiteitä, joita Suomessa on jo otettu käyttöön, ovat täyssähköautojen hankintatuki ja vanhojen autojen konversiotuet, jakeluinfran rakentamisen tuet sekä taloyhtiöiden latauspisteiden avustusjärjestelmä. Myös liikennejärjestelmän energiatehokkuuden parantamiseksi on otettu käyttöön uusia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi kävely- ja pyöräilyinfran investointiohjelma ja joukkoliikennetukien ilmastoperusteinen korotus.

Liikenne- ja viestintäministeriö asetti marraskuussa 2019 työryhmän pohtimaan liikenteen pitkän aikavälin päästövähennystavoitteita ja -toimenpiteitä. Työryhmän työn pohjalta ministeriössä valmistellaan Fossiilittoman liikenteen tiekartta, jossa arvioidaan mm. ruuhkamaksujen käyttöönottoa, liikenteen päästökaupan kehittämistä liikenteen päästöjen

⁴ Taakanjakosektorin päästöihin kuuluvat liikenne, maatalous, rakennusten erillislämmitys sekä jätteet. Kotimaan liikenteen päästöistä yli 90 % syntyy tieliikenteessä. Tieliikenteen päästöistä noin 54 % aiheutuu henkilöautoista, 41 % paketti- ja kuorma-autoista, loput linja-autoista, moottoripyöristä ym.

vähentämiseksi, kestävästi tuotettujen biopolttoaineiden riittävyyttä ja suuntaamista liikenteessä sekä kehitetään liikenteen päästömittaristoja verotuksen ja muiden toimenpiteiden pohjaksi. Osana tiekarttatyötä arvioidaan myös alueellisesta näkökulmasta olennaisia toimia, joilla tähdätään liikennejärjestelmän päästöjen vähentämiseen: vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluinfrakuuuri, kävely, pyöräily, joukkoliikenteen edistäminen, liikenteen uudet palvelut sekä edellä mainittujen edistämiseen liittyvät investoinnit.

Yhteenvetona tiekartassa tunnistetaan keskeiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi, sekä niiden kustannukset ja muut vaikutusarviot. Eri toimenpiteiden vaikutuksia arvioidaan myös esim. kuntatalouden ja sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta (ml. eri maantieteelliset alueet). Tiekartta valmistuu syys-lokakuussa 2020 ja viedään valtioneuvoston käsittelyyn loka-marraskuussa 2020.

Tiekartan toimien lisäksi liikennealan investointeja ja ilmastotavoitteiden saavuttamista voidaan ohjata verotuksella. Syksyllä 2019 käynnistettiin valmisteleva työ kestävä liikenteen verouudistuksen osalta valtiovarainministeriön asettamassa työryhmässä. Työryhmän tehtävänä on arvioida liikenteen nykyisen verojärjestelmän sekä muiden verokeinojen ja veronluonteisten maksujen toimivuutta ja vaikutuksia. Tavoitteena on antaa suosituksia tarvittavista verotoimista päästöohjauksen tehostamiseksi ja veropohjan turvaamiseksi. Lisäksi selvitetään keinoja toteuttaa päästövähennyksiä työsuhde-etujen verotuksen muutoksilla.

Liikennealan kestävä kasvua, investointeja ja kansainvälistymistä edistetään myös liikennealan kansallisella kasvuohjelmalla 2018–2022, jota päivitetään vuoden 2020 aikana pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaiseksi. Sen lähtökohtana on, että tutkimusala, julkinen ja yksityinen sektori edistävät yhdessä toimialan yritysveltoista kehitystä, kasvua ja kansainvälistymistä. Ohjelman painopiste on yritysveltoisten ekosysteemien ja asiakastarpeista lähtevien palvelujen kehittämisessä. Vuonna 2019 kasvuohjelmatyön painopisteenä ovat olleet mm. vaikuttavuusindikaattorien luominen liikenteen kasvuohjelmalle sekä liikenteen ekosysteemyön aloittaminen.

3.4 Kotitalouksien velkaantuminen

Suositus 4. vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaan ja perustaa luottorekisterijärjestelmän

Kotitalouksien velkojen määrä suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin on kaksinkertaistunut 2000-luvulla ja se oli 129 % vuoden 2019 viimeisen neljänneksen lopussa. Suurin osa veloista – yli 70 % - liittyy asumiseen. Asuntolainakanta on viime vuosina kasvanut melko tasaisesti noin kahden prosentin vuosivauhtia, mutta erityisesti taloyhtiölainat ja kulutusluotot ovat kasvattaneet kotitalouksien velkaantumista 2010-luvulla. Taloyhtiölainojen kasvutahti on liikkunut 10 prosentin tuntumassa parin viime vuoden ajan ja vuosina 2010–2015 kasvuvauhti oli vielä tätäkin nopeampi. Pankkien myöntämien kulutusluottojen kanta on puolestaan kasvanut jo usean vuoden ajan selvästi asuntolainakantaa nopeammin, noin viiden prosentin vuosivauhtia.

Valtaosa kotitalouksien kulutusluotoista on edelleen perinteisten pankkien myöntämiä. Pankkien ulkopuolisten rahoituslähteiden osuus on kuitenkin ollut digitalisaation myötä nousussa ja markkinoille on tullut uusia toimijoita, jotka tarjoavat aktiivisesti etenkin vakuudettomia korkeakorkoisia kulutusluottoja kotitalouksille. Kotitalouksien velkaantumisen nousun kanssa samaan aikaan myös erilaiset maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet selvästi.

Makrovakaustoimet

Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisessa on uusia piirteitä, joihin nykyisillä makrovakaustavälineillä on vaikea puuttua. Valtiovarainministeriön 31.10.2018 asettama työryhmä esitti 1.10.2019 antamassaan työryhmän selvityksessä (Valtiovarainministeriö 2019) seuraavia keinoja kotitalouksien liiallisen velkaantumisen hillitsemiseksi ja makrovakauden valvontavälineiden parantamiseksi:

- Nykyisin voimassa oleva niin sanottu lainakatto pysyisi muuttumattomana käytössä kuitenkin niin, että se koskisi luottolaitosten lisäksi jatkossa myös muita toimijoita, jotka elinkeinotoiminnassa myöntävät asuntoluottoja kuluttajille. Niin luottolaitoksille kuin muille luotonmyöntäjille sallitut enimmäisluototussuhteet olisivat 85 % ja ensiasunnoissa 95 %.
- Uutena lainsäädäntöön otettavana välineenä työryhmä ehdotti enimmäisvelkasuhdetta, joka olisi enintään 4,5-kertainen suhteessa yksityishenkilön tai kotitalouden vuotuisiin bruttotuloihin. Laskennassa otettaisiin huomioon myönnettävä laina, aiemmat lainat ja osuus taloyhtiölainoista. Alle 20 000 euron suuruisia kuluttajansuojalain 7 luvun mukaisia luottoja ei huomioitaisi.

- Lisäksi uutena välineenä ehdotettiin asuntoluottojen takaisinmaksuajan rajoittamista enintään 25 vuoteen.
- Asuntoyhteisöille voitaisiin työryhmän ehdotuksen mukaan myöntää lainaa enintään 60 % uusien myytävien asuntojen velattomasta hinnasta. Niin ikään luoton takaisinmaksuaika olisi enintään 25 vuotta eikä lyhennysvapaita saisi olla viiteen vuoteen asunnon valmistumisesta.

Hallituksen ohjelmassa ”Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta”, joka annettiin tiedonantona eduskunnalle 6.6.2019, kotitalouksien ylivelkaantumisen ehkäisemisen osalta todetaan, että kotitaloussektorin nopeasti kasvanut velkaantuneisuus tekee siitä haavoittuvan tulojen supistumiselle ja korkotason nousulle. Kotitalouksien suoran ja välillisen velkaantumiskehityksen hillitsemiseksi sekä rahoitusvakauden turvaamiseksi päätetään tarpeellisista toimenpiteistä työryhmävalmistelun pohjalta.

Työryhmän selvityksen lausuntokierros päättyi marraskuun lopussa 2019. Saadun lausuntopalautteen perusteella valtiovarainministeriössä jatkovalmistellaan virkatyönä hallituksen esitys luottolaitostoiminnasta annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi vuoden 2020 aikana. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle kevätistuntokaudella 2021.

Luottorekisteri kotitalouksien velkaantuneisuudesta

Talouspolitiikan EU-ohjausjakson puitteissa neuvoston Suomelle hyväksymissä vuoden 2019 maakohtaisissa suosituksissa esitetään, että Suomi vahvistaa kotitalouksien velkaantuneisuuden seurantaa ja perustaa luottorekisterijärjestelmän. Positiivinen luottotietorekisteri on katsottu tärkeäksi ylivelkaantumista ehkäiseväksi keinoksi useissa selvityksissä. Rekisterin perustamisesta on linjattu pääministeri Marinin hallituksen ohjelmassa. Tämän mukaan positiivinen luottotietorekisteri otetaan käyttöön hallituskauden aikana. Oikeusministerin vetämä ministerityöryhmä teki 24.10.2019 päätöksen, jonka mukaan sääntelyä positiivisen luottotietorekisterin perustamiseksi lähdetään valmistelemaan siitä lähtökohdasta, että rekisteri on keskitetty ja julkisen vallan (viranomaisen) ylläpitämä. Lainvalmistelutyö positiivisen luottotietorekisterin perustamiseksi käynnistyi maaliskuussa 2020.

Rekisterin tietosisältö tulisi olemaan laaja kattaen ministeriryhmän 24.10.2019 tekemän linjauksen mukaisesti ainakin kuluttajaluotot. Kuluttajaluotoista säädetään kuluttajansuojalain (38/1978) 7 ja 7 a luvuissa. Mainitut luvut koskevat lähtökohtaisesti kaikkia elinkeinonharjoittajien kuluttajille myöntämiä luottoja kattaen niin direktiivin 2008/48/EY kuin direktiivin 2014/17/EU soveltamisalaan kuuluvat luotot. Valmistelutyössä tullaan selvittämään myös mahdollisia muita rekisteriin sisällytettäviä tietoja.

Lainvalmistelutyön tarkoituksena on valmistella positiivisen luottotietorekisterin käyttöönoton edellyttämä lainsäädäntö ja huolehtia siitä, että järjestelmä on myös teknisesti mahdollista ottaa käyttöön tavoiteaikataulussa. Valmistelussa määritellään järjestelmän tavoitteet ja tietosisältö sekä tietojen käsittelyn tarkoitukset ja oikeusperusteet sekä viranomaistaho, joka vastaisi järjestelmästä ja toimisi sen sisältämien tietojen rekisterinpitäjänä. Valmistelussa selvitetään myös ministeriryhmän 24.10.2019 tekemän linjauksen mukaisesti mahdollista tarvetta ottaa positiivinen luottotietorekisteri käyttöön vaiheittain niin, että tarvittava lainsäädäntö on voimassa siten, että rekisteri ainakin kuluttajaluottojen osalta voitaisiin ottaa käyttöön kevään 2023 aikana.

Muut toimet kotitalouksien ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi

Ylivelkaisten kotitalouksien tilanteeseen on viime vuosina puututtu lainsäädäntötoimien, viranomaisten resurssien lisäyksien ja muiden keinojen avulla. Viranomaisresurssien lisäyksellä kehitetään talousneuvontaa tavoitteena ennaltaehkäistä ylivelkatilanteita. Lainsäädännöllä on muun muassa tiukennettu pikaluottojen ehtoja koskevia säännöksiä ja muokattu ulosmittaussäädöksiä työn vastaanottamista kannustavaksi. Kuluttajaluottojen hintasääntely astui voimaan syyskuussa 2019. Syyskuun alusta kuluttajaluotolle ei saa sopia yli 20 prosentin korkoa. Myös muita luottokustannuksia kuin korkokuluja rajoitetaan. Lisäksi laki määrittelee, kuinka paljon maksuajan pidentämisestä saa periä kuluja. Luottojen hintaa rajoittavan sääntelyn on tarkoitus ehkäistä velkaongelmia, edistää luottojen hinnoittelun läpinäkyvyyttä ja helpottaa lain noudattamisen valvontaa. Kuluttajaluottojen hintasääntelyn tehokkuutta myös seurataan ja tarvittaessa sääntelyä kiristetään mm. kuluttajaluottojen markkinoinnin osalta.

Lisäksi talous- ja velkaneuvonnan maksuttomien palveluiden saatavuutta on vahvistettu organisoimalla neuvonta oikeusaputoimistojen tehtäväksi vuoden 2019 alusta lähtien. Syyskuussa 2019 on perustettu ennakoivan talousneuvonnan hanke, joka on käynnissä vuoteen 2021 asti. Tavoitteena on parantaa kansalaisten neuvontaa henkilökohtaisen talouden hallinnassa ja ehkäistä velkaongelmien muodostumista ja niiden syvenemistä. Vapaaehtoisina velkojenjärjestelykeinoina ylivelkatilannetta helpottamaan voidaan myös hakea Takuusäätien järjestelylainaa tai sosiaalista luototusta, jota osa kunnista tarjoaa kuntalaisilleen.

3.5 Investointistrategia

Keskeiset investointeja edistävät taloudelliset tekijät

Kasvua tukeva yritysten toimintaympäristö

Investointien kasvua edistää yleinen talouden toimintaympäristöä kehittävä politiikka. Hyvä investointiympäristö on houkutteleva niin ulkomaisen kuin kotimaisenkin investoijan näkökulmasta. Olennaista on, että niin hyödyke-, työ- kuin rahoitusmarkkinatkin toimivat hyvin. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota erilaisten investointiesteiden purkamiseen. Julkisten investointien osalta tärkeitä ovat sellaiset infrastruktuuri-investoinnit, jotka vahvistavat talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Investointien kannalta olennaista on myös politiikan jatkuvuus ja ennakoitavuus.

Yritykset investoivat, jos hyödykemarkkinoiden kilpailu toimii, mikä samalla edistää tuotavuuden kasvua. Kilpailulainsäädäntö ja sen tehokas soveltaminen varmistavat yritysten välisiä tasapuolisia toimintaedellytyksiä. Investointeja ja yritysten sijoittumista Suomeen edesauttaa yritysten luottamus siihen, että toimialalla puututaan mahdollisiin kiellettyihin kilpailunrajoituksiin kuten kartelleihin tai määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön. Investointeja vauhdittaa myös mahdollistava säädösympäristö. EU-tasolla sisämarkkinoiden toimivuuden kehittäminen luo Suomessa toimiville yrityksille Euroopan laajuisen kotimarkkinan ja tukee näin osaltaan hyvää investointiympäristöä.

Investointien kasvua edistää myös, jos markkinoille pääsyyn ei liity lainsäädännöllisiä tai muita esteitä. Suomessa on viime vuosina toteutettu lukuisia kilpailua lisääviä ja markkinoita avaavia lainsäädäntömuutoksia eri toimialoilla. Tällaisia ovat esimerkiksi kauppojen aukioloaikojen vapauttaminen, liikennepalvelulaki (mm. taksisääntelyn väljentäminen), kilpailun tuleva lisääntyminen henkilöjunaliikenteessä, myönteiset muutokset maankäyttöä ja kaavoitusta koskevaan sääntelyyn, kilpailun mahdollistaminen maakaasumarkkinoilla, tietyt lievennykset alkoholilainsäädäntöön ja majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annettuun lakiin, nuohousmarkkinan avaaminen ja pk-yritysten aseman parantaminen hankintalainsäädännössä.

Yritysrahoituksen saatavuus

Rahoituksen saatavuus ei ole Suomessa ollut viime vuosina keskeisin este investoinneille,⁵ vaikka joitakin pullonkauloja kasvuyritysten ja kansainvälistymisen osalta on havaittavissa.⁶ Vaikka pullonkaulat koskevat lähtökohtaisesti vain osaa yrityksistä, on tärkeää löytää niihin ratkaisuja. Erityisesti venture-vaiheen rahoituksessa on havaittu markkinapuute, jota Business Finland Venture Capital ja Suomen Teollisuussijoitus Oy pyrkivät paikkaamaan tekemällä sijoituksia alkaviin yrityksiin sijoittaviin pääomarahastoihin. Bisnesenkeli-rahoituksen edistämiseksi Business Finland Venture Capital ja EIR ovat perustaneet kansasijoitusrahaston. Jatkossa olisi tärkeää pyrkiä poistamaan tunnistetut esteet yksityiseltä pääomalta kanavoitua pääomasijoitusrahastoihin (säätiöt ja yleishyödylliset yhteisöt), jotta julkisen rahoituksen roolia voitaisiin hallitusti vähentää markkinoiden kehittyessä.

Finnvera myöntää lainoja ja takauksia erityisesti alkaville sekä kasvaville ja kansainvälistyville yrityksille, joissa tarvitaan riskinjako. Finnveran vienninrahoitusjärjestelmä tarjoaa takuita ja vientiluottoja suurten vientikauppojen rahoitukseen, jossa pankkien rooli on kaventunut rahoitusmarkkinakriisin ja pankkisääntelyn kiristymisen jälkeen. Finnvera on myös kehittänyt pk-yritysten vienninrahoitusinstrumentteja ja neuvontaa. EU:n takausohjelmien kautta kanavoidaan pk-yrityksille välittäjäpankkien kautta satojen miljoonien arvosta luottoja lähivuosina (pk-yritysaloiteohjelma, InnovFin-takausohjelma).

Viimeisimmän pk-yritysbarometrin mukaan kireät vakuusvaatimukset ovat pahin tunnistettu este rahoituksen saamiselle. Erityisesti pienempien yritysten vakuuspulaa paikkaamaan Finnvera toi markkinoille viime syksynä uuden yrityksille vakuudettoman pk-takauksen, joka kattaa 80 % pankin myöntämän lainan määrästä.

Työmarkkinoiden toimivuus

Myös työmarkkinoiden toimivuus ja osaavan työvoiman saatavuus ovat keskeisiä yritysten tehdessä investointipäätöksiä.⁷ Suomessa väestön koulutustaso on hyvä ja mahdollisuudet osallistua myös työuran aikana koulutukseen ovat melko hyvät. Talouden rakenteiden ja työmarkkinoiden jatkuvan muutoksen vuoksi näitä mahdollisuuksia pyritään edelleen

5 Suomessa rahoitusrajoitteisten yritysten osuus (6%) on hieman alle EU:n mediaanin (EIP 2019) ja pk-yritystenkin osalta rahoituksen saatavuutta on keskimäärin pidetty vähäisempänä ongelmaverrattunamuihin euroalueen maihin (EKP 2019).

6 Koronakriisin vuoksi yritysten rahoitusaseman turvaamiseksi ja aiheettomien konkurssien välttämiseksi on lisätty TEM:n hallinnonalan yritysrahoitusta ja -tukia. Finnveran kotimaan rahoitusvaltuuksia korotetaan tilapäisesti 4,2 mrd. eurosta 12 mrd. euroon. Ensimmäisessä Finnvera takaa pankkien yrityksille myöntämiä luottoja. Suomen Teollisuussijoitus on käynnistänyt 150 milj. euron suuruisen vakautusohjelman. Yritystukia kanavoidaan yhteensä noin 1,45 mrd. euron arvosta Business Finlandin ja ELY-keskusten kautta (tilannetieto 20.4.2020). Lisäksi EU COVID-19 tilapäisten valtiontukipuitteiden nojalla on notifioitu/osittain prosessi kesken liittyen joustoihin yritystukiin ja takauksien ja lainojen ehtoihin.

7 Komissio nostaa vuoden 2020 Suomen maaraportissa esille suhteellisen korkean työttömyyden ja viittaa rakenteellisiin pullonkauluihin työmarkkinoilla. Työllisyysluvut ovat edelleen alhaisemmat kuin vertailukelpoisissa Pohjoismaissa ja joissakin ikäryhmissä jopa EU:n keskiarvon alapuolella. Rakenteellisina syinä pidetään mm. työnteon kannustimia ja vähäistä alueellista liikkuvuutta.

kehittämään joustavammiksi ja paremmin uudenlaista osaamista edistäviksi. Työvoiman ennakoitu väheneminen vähentää osaltaan yritysten investointihalukkuutta.

T&K-investointien edistäminen

T&K-investointien edistäminen on keskeinen osa kansallista investointistrategiaa. T&K-investoinneista osa on julkisia, mutta tavoitteena on vivuttaa julkisilla panostuksilla yksityisiä T&K-investointeja. Erityistä painoa ollaan nyt laittamassa veturiyritysten vetämiin hankkeisiin. Kansallinen EU2020-tavoitetaso (4 %) on haasteellinen. Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan päätavoitteet ovat tutkimus- ja kehittämistoiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, julkisen tutkimuksen rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen, globaalisti menestyvien innovaatioiden luominen sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen. Investointien sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeiden kautta voidaan myös löytää uusia innovatiivisia ratkaisuja mm. biotalouden kehittämiseen, kiertotalouden edistämiseen, vähähiilisen yhteiskunnan ratkaisuihin sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen.

Kansainvälinen investointiympäristö

Suorat sijoitukset ulkomailta ovat tärkeä osa Suomen talouden kasvua ja elinkeinoelämän kehitystä. Ulkomaiset investoinnit tarjoavat linkin Suomessa olevien tutkimus- ja teknologiavalmiuksien sekä Suomessa toimivien monikansallisten yritysten maan ulkopuolella tekemän tutkimus- ja tuotekehitystyön välille. Tämä edistää suomalaisten yritysten mahdollisuuksia integroitua globaaleihin arvoketjuihin ja innovaatioverkostoihin sekä Suomeen tulevaa ulkomaista osaamista ja pääomaa. Ulkomaiset suorat investoinnit tuovat uutta teknologiaa, lisäävät kilpailua sekä korkean tuottavuuden työpaikkoja.

Business Finlandin tehtäviin kuuluu ulkomaisten investointien edistäminen. BF myöntää rahoitusta mm. kasvumoottoriekosysteemien pääomainoituskeeseen. Kasvumoottorit ovat yli miljardin euron liiketoimintaan tähtäviä yhteistyöverkostoja. Ne toteutetaan yritysveitoisella kumppanuusmallilla T&K-organisaatioiden ja julkisten toimijoiden kanssa.

Team Finland -toimijaverkoston ja palvelumallien kehittämistä jatketaan viennin edistämiseksi, pk-yritysten kansainvälistämiseksi ja ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi. Ulkoministeriön, Business Finlandin, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteistyönä on saatujen resurssien puitteissa vähitellen kasvatettu Suomen kansallista verkostoa maailmalla.

Investointihankkeet

Suomen maaraportissa (Euroopan komissio 2020) sekä maakohtaisissa suosituksissa nostettiin esille Suomen haasteeksi investointien osalta huoli T&K-toiminnasta ja koulutuksesta, vähähiiliseen talouteen siirtymisestä ja kestävästä liikenteestä. Lisäksi maaraportissa nostettiin esille suositukset liittyen työllistämiseen ja aktiiviseen osallistumiseen

työmarkkinoille sekä kotitalouksien velkaantumiseen. Syksyllä 2019 Pääministeri Rinteen hallitus päätti kertaluonteisista tulevaisuusinvestoinneista sekä pysyvistä liikenteen infrastruktuuri-investoinneista, joilla pyritään vastaamaan osin näihin haasteisiin. Investoinnit jakautuvat vuosille 2020–2022 ja hallitus on jättänyt osan tulevaisuusinvestointien määrärahoista kohdistamatta.

Osana hallituksen tulevaisuusinvestointiohjelmaa kohdennetaan muun muassa yritysveitoista TKI-rahoitusta erityisesti elinkeinorakenteiden uudistumista nopeuttaviin riskipitoisiin hankkeisiin. Rahoituksella kannustetaan yrityksiä ja muita organisaatioita TKI-toimintaan sekä yhteisiin ohjelmiin, joiden avulla pyritään nopeuttamaan kehitystä, kasvatamaan jalostusarvoa ja tuottavuutta. Rahoituksella kannustetaan uusien miljardiluokan ekosysteemien syntyä Suomeen. Yritysvetoinen TKI-paketti on osa tutkimukseen ja innovaatioihin liittyvää talouspolitiikkaa.

Suomi pyrkii myös vauhdittamaan vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymistä muun muassa määräaikaisella kiertotalouden investointi- ja innovaatiotuella, sähköisen infran ja biokaasun infrastruktuurin edistämällä sekä valtion asuntorahaston avustuksilla asuinrakennuksille energiatehokkuuden parantamiseksi.

Osaamisen kehittämistarpeisiin ja erityisesti työmarkkinoilla tarvittavaan osaamiseen vastatakseen myös ammatilliseen koulutukseen on suunnattu lisärahoitusta. Työllistämis- ja elinkeinopalvelujen kehittämiseen suunnatulla rahoituksella pyritään aktiivisen osallisuuden lisäämiseen. Lisäksi useat sairaanhoitopiirit ovat aloittaneet sairaaloiden nykyaikais- tamis- ja uudistushankkeita parantaakseen sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannustehokkuutta sekä palvelujen saatavuutta. Liikennejärjestelmän suunnitteilla olevia investointeja käsitellään seuraavassa osiossa.

Tarkemmin investoinneista liikennejärjestelmään

Investoinnit valtion liikenneinfrastruktuuriin ovat viime vuosina olleet melko matalalla tasolla, mutta kunnossapidon rahoitusta on sen sijaan kasvatettu merkittävästi. Vuonna 2018 on uudistettu liikennejärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä siten, että jatkossa laaditaan 12 vuoden ajalle valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma voi sisältää linjaukset mm. liikenneinfrastruktuurin ja -palveluiden sekä liikennejärjestelmän tukitoimintojen kunnossapidosta ja kehittämisestä seuraavan 12 vuoden aikana. Toimenpiteiden lisäksi suunnitelma voi sisältää myös valtion rahoitusohjelman. Liikennejärjestelmän kehittäminen nykyistä pitkäjänteisemmin edellyttää, että valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kustannukset, vaikutukset ja rahoitus on selvitetty sekä otettu huomioon suunnittelussa ja päätöksenteossa. Ensimmäinen valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021-2032 laaditaan kuluvalle hallituskaudella parlamentaarisisessa ohjauksessa siten, että siitä voidaan päättää kevään 2021 aikana. Valtioneuvoston selonteko valtakunnallisen

liikennejärjestelmäsuunnitelman valmistelusta annettiin eduskunnalle tammikuussa 2019. Liikenteen palvelujen kehittäminen luo mahdollisuuksia valita kestävämpiä kulkumuotoja, millä edistetään ilmastonmuutoksen torjuntaa.

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman lisäksi Suomessa on selvitetty mahdollisuuksia hyödyntää valtion budjetin ulkopuolisen rahoituksen käyttöä liikennejärjestelmän kehittämishankkeissa. Taustalla ovat kehittämishankkeiden tunnistetut laajemmat taloudelliset vaikutukset yhteiskuntaan. Laajempien taloudellisten vaikutusten vuoksi hankkeita voi olla perusteltua toteuttaa aiempaa enemmän ja nopeammin. Nopeammat yhteydet kehittävät liikennejärjestelmää ja edistävät samalla aluekehitystä ja kestävä liikuttamisen tavoitteita laajasti. Raideyhteydet tiivistävät työssäkäyntialueita suurten kaupunkiseutujen sisällä ja välillä sekä tehostavat näin taloudellista toimintaa kunnissa ja kaupungeissa.

Helmikuussa 2020 saavutettiin valtion, kuntien ja muiden osakkaiden kanssa neuvottelutulos kahden hankeyhtiön perustamisesta, mikä tulee vielä vahvistaa kunkin osakkaan omilla päätöksentekoprosesseissa. Hankeyhtiöiden toimialana olisi ratahankkeiden rahoittaminen ja suunnittelu rakentamisvalmiuteen saakka ja mahdollisesta rakentamiseen ryhtymisestä päätettäisiin erikseen. Suunnitteluvaiheessa hankeyhtiöt rahoittavat toimintansa osakkaiden pääomituksilla. Pitkällä aikavälillä raideyhteyden operointivaiheessa hankeyhtiö voisi hyödyntää myös käyttäjämaksuja sekä kiinteistökehittämisestä syntyviä tuottoja.

Turun tunnin juna -hankeyhtiö suunnittelisi nopean raideyhteyden rakentamista Helsingin ja Turun välille. Yhteyden suunnittelukustannukset ovat arviolta 75 miljoonaa euroa ja rakennuskustannukset ovat arviolta 2,76 miljardia euroa. Liikennöinti uudella radalla voisi alkaa arvion mukaan vuoden 2031 lopussa.

Suomi-ratahankeyhtiö taas suunnittelisi nopean raideyhteyden rakentamista Helsingin ja Tampereen välille. Yhteyden suunnittelukustannukset ovat arviolta 150 miljoonaa euroa ja rakennuskustannukset ovat arviolta 4,6–5,75 miljardia euroa riippuen valitusta rata-linjauksesta.

Hankeyhtiöiden lisäksi liikennejärjestelmän kehittämisinvestointeja voidaan tehdä valtion ja kaupunkien yhteistyönä. Parhailtaan neuvotellaan maankäytön, asumisen ja liikenteen sopimuksia (ns. MAL-sopimukset) neljän suurimman kaupunkiseudun kanssa ja neuvottelut kolmen seuraavaksi suurimman seudun kanssa on päätetty käynnistää.

4 Edistyminen Eurooppa 2020 -strategian kansallisissa tavoitteissa ja kestävän kehityksen tavoitteet

Taulukossa 1 on listattu EU2020-strategian mukaiset tavoitteet, Suomen tilanne vuonna 2018 sekä strateginen tavoite vuodelle 2020. Kukin tavoite käydään erikseen luvun alaluissa läpi.

Taulukko 1. Eurooppa 2020 -strategian mukaiset tavoitteet ja kansalliset tavoitteet

	EU:n yleistavoite	Suomi vuonna 2018	Suomi vuonna 2020
Työllisyystavoite (20–64-vuotiaat)	75 %	76,3 %	78 %
T & K -menot / BKT	3 %	2,75 %	tavoitetasona 4 %
Ilmasto:			
Kasvihuonekaasupäästöt			
(päästökaupan ulkopuolella)	-10 % vuoden 2005 tasosta	29,9 milj. t CO ₂ ekvivalentteina ¹⁾ (2018)	28,5 milj. t CO ₂ ekvivalentteina
- uusiutuvan energian osuus	20 %	41%	38 %
- energiatehokkuus (energian loppukulutus)	-20 %	300 TWh (2018)	310 TWh
Koulutus:			
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet 30-34 -vuotiaat	40 %	44,6 %	42 %
- Koulutuksen varhain keskeyttäneet	10 %	8,3 %	8 %
Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävät	20 milj.vähemmän	856 000	770 000

¹⁾Suomen tavoite vuodelle 2018 päästökaupan ulkopuoliselle sektorille on 29,6 milj. t CO₂ ekvivalentteina. Vuonna 2018 sektorin päästöt olivat 0,3 milj. t CO₂ ekvivalenttia suuremmat kuin tavoite. Lähde: Päätökset (2013/162/EU; 2013/634/EU; EU/2017/1471); Tilastokeskus 2019 (vuoden 2018 ennakkotiedot).

4.1 Työllisyystavoite

Suomen EU-tason työllisyysastetavoite on 78 % ikäryhmässä 20–64-vuotiaat. Viime vuosina työllisyys on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2019 20–64-vuotiaiden työllisyysaste oli 77,2 % (miehet 78,5 % ja naiset 75,8 %), kun se v. 2018 oli 76,3 %.

Työttömyys Suomessa on edelleen vähentynyt ja työllisyysaste on kasvanut. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 15–64-vuotiaiden työllisyysaste oli 72,6 % v. 2019, kun se v. 2018 oli 71,7 %. Suomessa sukupuolten työllisyysasteet ovat lähellä toisiaan, naisilla 71,8 % ja miehillä 73,3 % (2019, 15–64-vuotiaat). Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 15–74 -vuotiaiden työttömyysaste oli keskimäärin 6,7 % v. 2019, kun se v. 2018 oli 7,4 %. Myöskään työttömyysasteissa ei ole suurta eroa sukupuolten välillä. Naisten työttömyysaste oli 6,2 % ja miesten 7,2 % (2019, 15–74-vuotiaat). Maahanmuuttajien työllisyys on matalammalla tasolla kuin työllisyys keskimäärin. Maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on selvästi matalampi kuin maahanmuuttajamiesten, ja he ovat myös muita useammin työvoiman ulkopuolella. Työsuhteiden laadussa sukupuolten ero on selvä: naiset tekevät sekä määräaikaista työtä (N 19 %, M 14 %) että osa-aikatyötä (N 21 %, M 10 %) miehiä enemmän. Yleisimmät syyt osa-aikatyön tekemiselle ovat koko-aikatyön puute ja opiskelu.

Työllisyystavoitteen saavuttamista on tähän asti tukenut hyvänä säilynyt talouskasvu. Vuonna 2019 runsaimmin työllisten määrä lisääntyi palvelutoimialoilla, erityisesti liike-elämän palveluissa. Suhteellisesti kasvu oli suurinta alkutuotannossa. Työllisyys taas supistui jalostustoimialoilla. Työllisten määrä kääntyy selvään laskuun koronapandemian sulkiessa liiketoimintoja ja maiden välisiä rajoja. Epävarmuuden vallitessa ennakointi on poikkeuksellisen hankalaa. Mikäli pandemian rajoittamiseksi määrätyt toimenpiteet rajoittuvat vain kuluvan vuoden ensimmäiselle puoliskolle, talouden toimeliaisuuden nousu vuoden toisella puoliskolla voi pysäyttää työllisyyden laskun.

Luvussa 3.2. kuvatuilla toimilla on tarkoitus parantaa työllisyysastetta ja kansallisen tavoitteen saavuttamista.

4.2 Tutkimus- ja kehitystavoite

Tilastokeskuksen tietojen perusteella Suomen T&K-intensiteetti oli 2,75 % v. 2018 ja v. 2019 arviolta 2,70 %. Valtion tutkimusrahoituksen intensiteetti v. 2019 oli 0,82 %, mutta se nousee v. 2020 hieman (ennakkoarvio 0,83 %) merkittävästä rahoituslisäyksistä johtuen. Tänä vuonna valtion T&K-rahoitusvolyymi on 2,06 miljardia euroa, mikä merkitsee 3,4 prosentin kasvua edellisvuoteen verrattuna ja samalla toiseksi nopeinta vauhtia sitten vuoden 2010. EU:n kolmen prosentin T&K-intensiteettitavoitetta ei saavuteta vuoteen 2020 mennessä.

Myös etäisyys v. 2011 hyväksytyyn kansalliseen EU2020-tavoitetasoon (4 %) pysyy kaukaisena.

Kuluvana vuonna rahoitus kasvaa edellisvuoteen verrattuna arvioiden mukaan noin 69 miljoonalla eurolla, ylittäen samalla kahden miljardin euron rajan (yht. 2 063 milj. €). Valtion T&K-rahoitus kasvaa nimellisesti 3,4 %, mikä on toiseksi nopeinta vauhtia sitten vuoden 2010. Lisäys nostaa kuitenkin T&K-intensiteettiä huomattavasti vähemmän (0,83 %), koska bkt (käyvin hinnoin) kasvaa lähes samaa tahtia.

4.3 Ilmasto- ja energiavoite

Eurooppa-strategian mukaiset ilmastotavoitteet

EU:n vuoteen 2020 asti ulottuvan energia- ja ilmastopaketin tavoitteena on vähentää EU:n ja sen jäsenvaltioiden kasvihuonekaasupäästöjä yhteensä 20 % vuoteen 2020 mennessä verrattuna perusvuoden 1990 tasoon. Tavoite pannaan toimeen päästökauppadirektiivillä ja päästökaupan ulkopuolisia sektoreita koskevalla taakanjakopäätöksellä. Päästökauppajärjestelmä varmistaa, että päästökaupasektori täyttää EU:n sille asettamat kasvihuonekaasujen päästövähennystavoitteet eli 21 % vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 tasosta. Päästökaupan ulkopuolisten päästöjen vähentäminen on jäsenmaiden vastuulla. Suomen velvoite on vähentää näitä päästöjä 16 % vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 tasosta.

Suomen kasvihuonekaasupäästöjen trendi on ollut laskeva vuodesta 2004 lähtien. Tilastokeskuksen ennakkotiedon (12.12.2019) mukaan vuoden 2018 kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat 56,4 miljoonaa hiilidioksiditonia vastaava määrä (CO₂-ekv.) ollen 14,9 miljoonaa tonnia vähemmän kuin vertailuvuonna 1990. Päästöt kasvoivat 2 % edellisvuoteen verrattuna. Päästöjen kasvuun vaikutti eniten maakaasun ja turpeen kulutuksen kasvu. Päästökaupan ulkopuoliset päästöt (mm. polttoaineiden käyttö rakennusten lämmityksessä, liikenne pl. lentoliikenne ja kansainvälinen meriliikenne, maatalous, jätehuolto ja F-kaasujen käyttö) pysyivät edellisvuoden tasolla ja olivat 0,3 miljoonaa tonnia EU:n asettaman päästökiintiön yläpuolella.

Maankäyttö, maankäytön muutokset ja metsätalous (LULUCF) -sektorin päästöjen ja poistumien summaa eli nettoielua ei lasketa mukaan näihin kokonaispäästöihin. Energia-sektorin päästöt nousivat 3 %. Teollisuusprosessien ja tuotteiden käytön päästöt pysyivät vuoden 2017 tasolla, maatalouden päästöt vähenivät prosentti ja jätesektorin päästöt 2 % vuodesta 2017 vuoteen 2018.

LULUCF-sektorin nettonielu oli –9,8 milj. tonnia CO₂-ekv. v. 2018 eli 43 % pienempi kuin edeltävänä vuonna. Poikkeukselliseen yhtä vuotta koskevaan nettonielun pienenemiseen vaikuttivat ennätysuuret hakkuut.

Suomelle EU:n vuodelle 2020 asettama uusiutuvan energian tavoite on 38 %. Vuonna 2018 uusiutuvan energian osuus loppukulutuksesta oli 41 %. EU:n uusiutuvan energian velvoite liikennesektorille on 10 % (nk. tuplalaskenta mukaan lukien), mutta Suomi on kansallisesti päättänyt korkeammasta 20 prosentin tavoitteesta vuodelle 2020. Tieliikenteen polttonesteiden myyjille annettu biopolttoaineiden jakelovelvoite varmistaa tämän tavoitteen täytymisen. Liikenteen uusiutuvan energian osuus v. 2018 oli 17,7 %.

Energiatehokkuusdirektiivin (EED) edellytysten mukaan, Suomi on asettanut tavoitteeksi taittaa energian loppukulutuksen kasvu energiatehokkuutta parantamalla niin, että v. 2020 (indikatiivinen) kulutus on enintään 310 TWh (26,7 Mtoe). Suomen energiatehokkuustoiminnan keskeisenä osana ovat valtion ja toimialojen (teollisuus, palvelualat, kunnat jne.) väliset energiatehokkuussopimukset. Edellinen sopimuskausi oli 2008–2016 ja loppuvuodesta 2016 solmittiin uudet sopimukset kaudelle 2017–2025.

Vuoden 2030 ilmastotavoitteiden seuranta

EU on asettanut ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteiksi vähentää kasvihuonekaasupäästöjä vähintään 40 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Päästökauppasektorilla vähennystavoite on 43 % ja taakanjakosektorilla 30 % vuoden 2005 tasosta. Keväällä 2018 voimaantulleen taakanjakoasetuksen mukaan Suomen päästövähennysvelvoite on 39 % vuoteen 2030 mennessä vuoden 2005 tasoon verrattuna. Suomi on päättänyt käyttää taakanjakosektorin päästövähennysvelvoitteen täyttämiseksi kertaluonteisia joustoja.

Vuotta 2020 pidemmälle meneviä energia- ja ilmastopoliittisia tavoitteita on käsitelty Suomen Euroopan komissiolle 20.12.2019 toimittamassa kansallisessa integroidussa energia- ja ilmastosuunnitelmassa. Suunnitelmassa on ilmoitettu Suomen tavoitteet ja toimenpiteet EU:n vuoden 2030 energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Suomen kansalliseen energia- ja ilmastosuunnitelmaan on sisällytetty pääministeri Marinin hallitusohjelman energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteet. Toimenpiteiden osalta kansallinen energia- ja ilmastosuunnitelma perustuu vuoden 2016 Kansalliseen energia- ja ilmastostrategiaan⁸ ja Keskipitkän aikavälin ilmastopoliitiikan suunnitelmaan vuodelta 2017.⁹

Kansallisessa integroidussa energia- ja ilmastosuunnitelmassa esitetään vuotta 2030 koskevien tavoitteiden ja niiden saavuttamiseksi vaadittavien politiikkatoimien lisäksi päätettyjen politiikkatoimien vaikutus kasvihuonekaasupäästöjen, uusiutuvan energian ja

8 Työ- ja elinkeinoministeriö (2017): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-190-6>

9 Ympäristöministeriö (2017): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4748-7>

energiatehokkuuden arvioituun kehityskulkuun vuoteen 2040 asti. Suunnitelma kattaa kaikki EU:n energiaunionin viisi ulottuvuutta: hiilestä irtautuminen (sisältäen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen ja uusiutuvan energian), energiatehokkuus, energiaturvallisuus, energian sisämarkkinat sekä tutkimus, innovointi ja kilpailukyky. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan suunniteltujen politiikkatoimien vaikutuksia mm. energiajärjestelmään, kasvihuonekaasupäästöihin ja nielujen aikaansaamiin poistumiin, talouden kehitykseen, ympäristöön ja kansalaisten terveyteen. Suunnitelmassa arvioidaan myös suunniteltujen ja olemassa olevien politiikkatoimien vaikutusta tuleviin investointitarpeisiin.

Ilmastolain edellyttämällä ilmastovuosikertomuksella¹⁰ seurataan vuosille 2020 ja 2030 asetettujen tavoitteiden toteutumista. Tällä hetkellä vaikuttaa todennäköiseltä, että saavutetaan jaksolle 2013–2020 asetettu vähennysvelvoite. Myös jakson 2021–2030 päästövähennysoimet on suunniteltu siten, että velvoite täytetään riittävällä varmuusmarginaalilla.

Ilmastolain mukaisessa ilmastovuosikertomuksessa raportoidut politiikkatoimet osoittavat, että keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman toimeenpanemiseksi on jo otettu käyttöön useita uusia ohjauskeinoja ja lisää on suunnitteilla. Päästövähennyksiä tullaan tarvitsemaan jokaisella sektorilla, mutta kokonaisuuden kannalta liikennesektorin päästökehitys on ratkaisevaa. Siihen vaikuttavat biopolttoaineiden määrä, liikennesuoritteen kehitys ja autokannan uusiutuminen. Biopolttoaineiden osuuden vuotuiset vaihtelut heijastuvat sekä liikennesektorin että koko taakanjakosektorin päästökehitykseen.

Samaan aikaan maankäyttösektorin päästöt tulee pitää laskennallisten nielujen aikaansaamia poistumia pienempinä. Suomen tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus vähintään 51 prosenttiin kokonaisloppuenergian käytöstä ja 30 prosenttiin tieliikenteen loppuenergian käytöstä. Energiatehokkuuden osalta tavoitteena on, että loppuenergian kulutus ei ylitä 290 TWh:n tasoa vuonna 2030. Suomen tavoitteena on myös pitää maan rajat ylittävien siirtojohtojen kapasiteetti yli 15 prosentissa kotimaisesta tuotantokapasiteetista.

Hallituksen ilmastotavoitteet vuodelle 2035

Pääministeri Marinin hallitusohjelman tärkein ja samalla eri päästösektoreita yhdistävä energia- ja ilmastopoliittinen tavoite on hiilineutraalisuus v. 2035. Hallitusohjelman mukaan Suomi on hiilineutraali v. 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti vuoden 2035 jälkeen. Lisäksi Suomi pyrkii maailman ensimmäiseksi fossiilivapaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Suomen tavoitteena on, että sähkön ja lämmön tuotanto on Suomessa lähes päästötöntä 2030-luvun loppuun mennessä huolto- ja toimitusvarmuusnäkökulmat huomioiden. Ilmastopoliittikan uudet tavoitteet sisällytetään ilmastolakiin. Ilmastolakia päivitetään siten, että tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä toteutuu.

10 Ympäristöministeriö (2019): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-017-0>

4.4 Koulutustavoite

Koulutuksen varhain keskeyttäneet

Koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuus 18–24-vuotiaista oli v. 2018 8,3 %.

Hallitusohjelman tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Oppivelvollisuusikä korotetaan 18 ikävuoteen. Lisäksi vahvistetaan ohjausta ja oppilashuollon palveluita sekä peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta. Säädosvalmistelu on käynnissä ja laajennetun oppivelvollisuuden on tarkoitus astua voimaan vuonna 2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt hallitusohjelman mukaisesti varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmat vuosille 2020–2022. Oikeus oppia - kehittämisohjelmien kokonaisuus kattaa mm. tasa-arvorahan vakiinnuttamisen, oppimiserojen kaventamisen, lukutaidon ja lukemisen kulttuurin vahvistamisen sekä oppimisen alkupolkujen joustavoittamisen. Ohjelmassa vahvistetaan oppimisen ja koulunkäynnin tukea sekä inklusiota, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden saamaa tukea sekä panostetaan varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien laadukkaaseen toimeenpanoon ja opettajien jatkuvaan oppimiseen.

Korkeakoulutus

Suomen korkeakoulutuksen suorittaneiden tavoiteosuus ikäryhmässä 30–34 vuotta on 42 %. Vuonna 2018 osuus oli 44,2 %. Vuonna 2019 julkistetussa hallitusohjelmassa tavoitteeksi vuodelle 2030 asetettiin, että 25-34-vuotiaista vähintään 50 % on suorittanut korkeakoulututkinnon. Korkeakoulujen valintamenettelyjä on uudistettu tukemaan siirtymää toisen asteen koulutuksesta mm. todistusvalintojen osuutta kasvattamalla. Joustavia opinpolkuja, jatkuvaa oppimista, aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja digitaalisia oppimisympäristöjä kehitetään, jotta opintojen suorittaminen loppuun helpottuu sekä työnteon ja opiskelun yhteensovittaminen on aiempaa paremmin mahdollista.

Kevään 2020 aikana käytävissä OKM:n ja korkeakoulujen välisissä sopimusneuvotteluissa edistetään muun muassa koulutustason nostoa, korkeakoulujen kansainvälistymistä sekä korkeakoulutuksen digivisiota.

OKM on tukenut korkeakoulujen oppimisen digitaaliset ympäristöt 2030 -digivision toteuttamista. Alkuvuodesta 2020 kaikki suomalaiset yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat allekirjoittaneet aiesopimuksen ja sitoutuneet digivision toteuttamiseen. Korkeakoulujen digivision yhteisenä tavoitteena on avata oppimisen kansalliset tietovarannot yksilön ja yhteiskunnan käyttöön ja nostaa siten Suomi joustavan oppimisen mallimaaksi. Visio

tukee myös Suomen kilpailukykyä sekä vahvistaa tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan edellytyksiä.

Korkeakoulujen rahoitusmalleja on uudistettu siten, että voimaan tulleessaan v. 2021 ne tukevat aiempaa vahvemmin mm. perustutkintojen suorittamista, nopeampaa valmistamista, korkeakoulupaikkojen tehokkaampaa käyttöä ja jatkuvaa oppimista.

4.5 Köyhyydentorjuntatavoite

Eurooppa-neuvostossa v. 2010 sovitun mukaisesti köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää arvioidaan kolmen indikaattorin eli suhteellisen köyhyysriskin, aineellisen puutteen ja kotitalouden vajaatyöllisyyden perusteella. Kun otetaan huomioon kaikki Eurooppa-neuvostossa päätetyt indikaattorit, v. 2018 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa kaikkiaan noin 856 000 henkilöä (edellisvuonna 890 000 henkilöä). Suomessa merkittävin osa köyhyys- tai syrjäytymisriskistä selittyy suhteellisella köyhyysriskillä, sillä pienituloisissa talouksissa oli noin 640 000 henkilöä (edellisenä vuonna 654 000) eli noin 75 % kaikista köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevista henkilöistä. Vajaatyöllisissä talouksissa oli noin 390 000 henkilöä (edellisenä vuonna noin 410 000) ja aineellista puutetta kokevissa talouksissa noin 133 000 henkilöä (edellisvuonna noin 143 000). Köyhyydentavoitteen seuranta-aikana vuodesta 2008 lähtien pienituloisten ja aineellista puutetta kokevien määrä on laskenut, mutta vajaatyöllisissä kotitalouksissa olevien määrä on kasvanut. EU:n ulkopuolisista maista muuttaneilla köyhyys- ja syrjäytymisriski on lähes kaksi kertaa yleisempää kuin EU:ssa syntyneillä.

Naisten ja miesten välillä on eroja köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olemisessa. Pienituloisissa kotitalouksissa asuvista naisia oli 444 000 ja miehiä 412 000. Vajaatyöllisissä kotitalouksissa asuu hieman enemmän miehiä kuin naisia, kun taas aineellista puutetta kokevissa talouksissa asuu yhtä paljon naisia ja miehiä. Suomessa pienituloisiin lukeutuu myös opiskelijoita, joiden pienituloisuus on tavallisesti tilapäistä.

Kaikki köyhyys- tai syrjäytymisriskin alaindikaattorit ovat kotitalouspohjaisia eli esimerkiksi eri sukupuolta olevan pariskunnan kotitaloudessa sekä mies että nainen määrittyvät yhtä aikaa pienituloisiksi, vajaatyöllisiksi tai aineellista puutetta kokeviksi, mikäli jokin näistä koskettaa kotitaloutta. Näin ollen naisten ja miesten väliset erot riskin kokemisessa ovat pääasiassa yksinasuvien ja yhden huoltajan talouksien välisiä eroja. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävistä naisista puolet ja miehistä hieman alle puolet on yksinasuvia. Riskissä elävistä miehistä noin 11 % ja naisista 13 % on yhden huoltajan talouksissa asuvia henkilöitä (aikuisia ja lapsia).

Alle 18-vuotiaiden kesken riskissä ei ole juurikaan eroa sukupuolen mukaan. Aikuisväestössä 25–34-vuotiaat ja 50–64-vuotiaat riskissä elävät ovat useammin miehiä kuin naisia. 18–24-vuotiaiden sekä eläkeiän ylittäneiden keskuudessa olevien köyhyys- tai syrjäytymisriski on puolestaan painottunut naisiin, erityisesti 75 vuotta täyttäneiden keskuudessa. Noin 30 % riskissä elävistä miehistä on yksinasuvia 25–64-vuotiaita, kun riskissä elävistä naisista yksinasuvien 25–64-vuotiaiden osuus oli 17 % ja 65 vuotta täyttäneiden osuus 25 %. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävistä miehistä noin 47 % kuuluu vajaatyöllisiin kotitalouksiin, kun naisilla osuus on pienempi, noin 35 %.

Vuonna 2018 Suomessa oli noin 403 055 pitkittyneesti pienituloista eli 7,5 % koko väestöstä. Osuus on pysynyt samana pari edellistä vuotta. Pitkittynyt pienituloisuus on kokonaisuudessaan yleisempää naisilla kuin miehillä, mutta ero on pienentynyt viime vuosina. Naisten keskuudessa pitkittynyt pienituloisuus on selvästi miehiä yleisempää eläkeikäisissä, mutta työikäisessä väestössä miehillä jonkin verran yleisempää.

Tulo- ja varallisuuserot ovat Suomessa pieniä kansainvälisesti tarkasteltuna. Suomessa suhteelliset tuloerot ja suhteellinen köyhyys ovat pysyneet viimeisten 15–20 vuoden aikana suunnilleen samalla tasolla. Kaikkien tuloluokkien tulot ovat kasvaneet prosentuaalisesti samaa vauhtia, jolloin absoluuttinen köyhyys on vähentynyt mutta absoluuttiset tuloerot ovat kasvaneet. Pitkittynyt pienituloisuus pahentaa köyhyyden seurauksia. Pitkittynyt pienituloisuus on pysynyt samalla tasolla. Vanhimmissa ikäluokissa on tapahtunut lievää laskua. Pitkittynyt pienituloisuus kohdistuu erityisesti nuoriin opiskelijaiässä oleviin aikuisiin sekä iäkkääseen yli 80–vuotiaiden ryhmään. Pitkittynyt pienituloisuus on yleisempää miesten keskuudessa, mutta vanhimmissa ikäryhmissä se koskettaa erityisesti naisia.

Perustoimeentulotuen kehitys

Perustoimeentulotuen toimeenpanon siirryttyä kunnilta Kansaneläkelaitoksen (Kela) hoitettavaksi perustoimeentulotuen saajien ja myönnetyn tuen määrässä tapahtui kasvua. Vuosien 2018 ja 2019 osalta maksetun perustoimeentulotuen määrä on kuitenkin kääntynyt laskuun ja vuoden 2019 osalta myös saajien ja saajakotitalouksien lukumäärät ovat vähentyneet. Kunnat myöntävät edelleen perustoimeentulotuen lisäksi maksettavia tukia täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen muodossa. Lopullinen tilasto toimeentulotuen saajista vuodelta 2019 valmistuu myöhemmin, viimeinen virallinen tilastotieto on vuoden 2018 osalta se, että v. 2018 toimeentulotukea myönnettiin 306 322 kotitaloudelle ja 469 694 henkilölle. Väestöstä 8,5 % sai toimeentulotukea. Määrällisesti yleisin toimeentulotukea saanut kotitaloustyyppi olivat yksinasuvat miehet (134 139 kotitaloutta) eli 16 % kaikista yksinasuvien miesten kotitalouksista. Suhteellisesti eniten toimeentulotukea saivat yksinhuoltajanaiset (32,0 % yksinhuoltajanaisista).

Perustoimeentulotuen parantuneen tilastoinnin ansiosta saadaan nyt parempi käsitys myös niistä tekijöistä, joiden vuoksi toimeentulotukeen joudutaan turvautumaan. Vuonna 2020 käynnistyvä parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea tulee käsittelemään ja uudistamaan sosiaaliturvan kokonaisuutta kahdella eduskuntakaudella. Toimeentulotukilakia on tarkoitus tarkastella sosiaaliturvakomiteassa sekä erikseen pikaisempien muutosten osalta.

Velkaongelmien vähentämiseksi kuluttajaluottojen hintasääntelyä laajennettiin ja tiukennettiin 1.9.2019 lukien. Lisäksi vuoden 2019 alussa talous- ja velkaneuvontaa uudistettiin ja samalla lisättiin talous- ja velkaneuvonnan resursseja palvelun alueellisen saatavuuden turvaamiseksi ja velkaongelmien ennaltaehkäisemiseen liittyvän yhteistyön lisäämiseksi. Lisäksi ulosottolaitos sai resurssilisäyksen velallisten neuvonnan tehostamiseen.

Muutokset sosiaaliturvaetuksissa

Vuonna 2020 etuuksien indeksikorotukset tehtiin normaalisti voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Indeksikorotusten lisäksi hallitusohjelmaan sisältyy sairausvakuutuslain mukaisten vähimmäismääräisten päivärahaetuksien, työttömän peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korottaminen sekä takuueläkkeen korottaminen. Indeksikorotuksen ansiosta kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien taso nousi 1.1.2020 1,0 %.

Sairaus- ja vanhempainpäivärahan, erityishoitorahan ja kuntoutusrahan vähimmäismäärää korotettiin vuoden 2018 alusta voimaan tulleella tasokorotuksella 593,25 eurosta 616 euroon kuukaudessa. Vähimmäismäärän korottamisen tarkoituksena oli nostaa vähimmäismäärän nettomäärä suuremmaksi kuin toimeentulotuen perusosa, jotta vähimmäismäärään oikeutetut henkilöt olisivat lähtökohtaisesti oikean etuusjärjestelmän piirissä. Edellä mainittujen etuuksien tasoa edelleen korotettiin vuoden 2019 alusta vuoden 2018 indeksissä olevasta 24,64 eurosta 27,86 euroon, jolloin etuuden kuukausimääräksi tuli 696,50 euroa.

Edellä mainittujen vähimmäismääräisten etuuksien korottamista jatkettiin vuoden 2020 alussa. Eriarvoisuuden vähentämiseksi ja ensisijaisen etuusjärjestelmän painottamiseksi eduskunta päätti hallituksen esityksestä perusturvan korottamista 20 eurolla kuukaudessa. Vähimmäismääräistä sairaus- ja vanhempainpäivärahaa, erityishoitorahaa ja kuntoutusrahaa korotettiin 28,94 euroon päivässä, jolloin etuuden kuukausimääräksi tuli 723,50 euroa (~25*28,94). Korotus sisältää aiemmin mainitun indeksikorotuksen. Lisäksi vähimmäismääräisen sairauspäivärahan 55 päivän odotusaika poistui vuoden 2019 alusta lukien. Odotusajalta ei maksettu lainkaan sairauspäivärahaa tai se maksettiin vähimmäismääräistä pienempänä. Lainmuutoksen jälkeen kaikilla on oikeus vähimmäismääräiseen sairauspäivärahaan heti omavastuuajan jälkeen.

Edellä mainittujen korotusten lisäksi arvioiden mukaan suurimmassa köyhyysriskissä olevien perheiden (monilapsiset perheet, yksinhuoltajaperheet) tukia on korotettu. Monilapsisten perheiden lapsilisiä korotettiin 10 eurolla kuukaudessa neljänestä lapsesta eteenpäin sekä lapsilisän yksinhuoltajakorotusta 10 eurolla kuukaudessa sekä elatustukea korotettiin 7 eurolla 1.1.2020 alkaen.

Työttömän peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea korotettiin hallituksen esityksen mukaisesti indeksikorotuksen lisäksi 20 eurolla kuukaudessa vuoden 2020 alussa. Vuoden 2020 alusta työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki ovat 33,66 euroa päivässä. Korotuksen seurauksena näiden etuuksien määrä on noin 723,69 euroa kuukaudessa. Lisäksi täysimääräistä takuueläkettä korotettiin 50 eurolla 834,52 euroon kuukaudessa ja täysimääräistä kansaneläkettä 34 eurolla 662,86 euroon kuukaudessa vuoden 2020 alusta.

Perustulokokeilu

Perustulokokeilu alkoi 1.1.2017. Kokeilussa 2 000 iältään 25–58-vuotiasta työtöntä saa perustuloa 560 euroa kuukaudessa ilman ehtoja tai tarveharkintaa. Kokeilu kesti 2 vuotta. Perustulokokeilun avulla pyritään selvittämään, miten sosiaaliturvaa voitaisiin muuttaa työhön kannustavaksi ja vastaamaan paremmin työelämän muutoksiin. Samalla pyritään selvittämään mahdollisuuksia yksinkertaistaa etuusjärjestelmää. Perustulokokeilun arviointitutkimuksen ensimmäiset, alustavat tulokset julkaistiin 8.2.2019. Kokeilu ei lisännyt ensimmäisen kokeiluvuoden aikana osallistujien työllisyyttä. Rekisteriaineiston perusteella perustulon saajat eivät ensimmäisen kokeiluvuoden aikana työllistyneet avoimille työmarkkinoille sen paremmin tai huonommin kuin verrokitkaan. Rekisteritiedot valmistuvat vuoden viiveellä, joten jälkimmäistä kokeiluvuotta koskevat tulokset julkaistaan keväällä 2020.

Kyselytutkimuksen perusteella perustuloa saaneet kokivat hyvinvointinsa kokeilun päättyessä paremmaksi kuin vertailuryhmään kuuluneet. Perustuloa saaneilla oli vähemmän stressioireita sekä keskittymis- ja terveysongelmia kuin vertailuryhmässä. He myös luottivat vahvemmin tulevaisuuteensa ja yhteiskunnallisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Ensimmäiset tulokset ovat osin alustavia eikä lopullisia johtopäätöksiä perustulokokeilun vaikutuksista voida vielä tehdä. Kokeilun ensimmäiset tulokset julkaistiin keväällä 2019 ja tuloksien toinen osa julkaistaan toukokuussa 2020.

4.6 Suomen Eurooppa2020 ja kestävän kehityksen tavoitteet

Eurooppa 2020 -strategian tavoitteet kytkeytyvät Agenda2030:n tavoitteisiin, jotka koskevat sääällistä työtä ja talouskasvua (SDG8), teollisuutta ja innovaatioita (SDG9), ilmastotoimia ja puhdasta energiantuotantoa (SDG7 ja SDG13), laadukasta koulutusta (SDG4) sekä köyhyyden poistamista ja eriarvoisuuden vähentämistä ja sukupuolten tasa-arvoa (SDG1, SDG5 ja SDG10).

Suomi on jo saavuttanut tai lähellä saavuttaa sääälliseen työhön ja talouskasvuun, teollisuuden ja innovaatioihin, energian saatavuuteen ja puhtauteen, laadukkaaseen koulutukseen, köyhyyden poistamiseen sekä eriarvoisuuden vähentämiseen liittyvät tavoitteet. Suomen suurimmat haasteet liittyvät kulutus- ja tuotantotapojen muutostarpeeseen (SDG12), ilmastotoimiin (SDG13), merien ja vesistöjen tilaan (SDG14) sekä muiden maiden tukemiseen Agenda2030:n toimeenpanossa (SDG17, erityisesti kehitysavun alhainen määrä). Nämä arviot perustuvat Bertelsmann-säätiön ja UN Sustainable Development Solutions Networkin vuosittaiseen maavertailuun, Eurostatin vuosittaisen SDG-indikaattori-raporttiin sekä OECD:n laatimaan vertailuraporttiin.¹¹

Suomen hallitus laatii parhaillaan kansallisen Agenda2030 -toimeenpanosuunnitelman päivitystä. Päivitys annetaan eduskunnalle kevään 2020 aikana, ja se kertoo yksityiskohtaisesti Suomen nykyisen hallituksen toimista Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomi laatii parhaillaan myös vapaaehtoista YK-maaraporttia (Voluntary National Review, VNR) Agenda2030:n toimeenpanon edistymisestä Suomessa vuosina 2016–2020. Raportti annetaan YK:lle heinäkuussa 2020.

11 Sachs ym. (2019): <https://www.sdgindex.org/>; Eurostat (2019): <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9940483/KS-02-19-165-EN-N.pdf/1965d8f5-4532-49f9-98ca-5334b0652820>; OECD (2019): <http://www.oecd.org/publications/measuring-distance-to-the-sdg-targets-2019-a8caf3fa-en.htm>

5 EU-rahastot

Kumppanuussopimus on kaikki Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI) toimenpiteet, tulokset ja yhteensovituksen kokoava puiteasiakirja. ERI-rahastoja ovat Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan maaseuturahasto, Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR) sekä Euroopan sosiaalirahasto (ESR). ERI-rahastojen avulla tuetaan kansallisia Eurooppa 2020 -strategian tavoitteita. Suomen vuosina 2014-2019 saamien maakohtaisten suositusten osalta ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia kumppanuussopimuksen laatimisen jälkeen. Suositukset ovat liittyneet nuorten, pitkäaikaistyöttömien sekä maahanmuuttajien ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työmarkkinavalmiuksien ja työllistymisen parantamiseen; suositukset ovat edelleen ajankohtaisia. Näihin kohderyhmiin liittyvät toimet ovat sisältyneet Suomen rakennerahasto-ohjelman ESR-toimintalinjoihin. Myös yrittäjyyden edistämiseen ja kilpailukyvyn ja kansainvälistymisen parantamiseen mm. innovointivalmiuksien kehittämisellä liittyvät toimet ovat keskeisesti esillä rakennerahasto-ohjelmassa. Suomen rakennerahasto-ohjelman kaikki toimintalinjat ovat saavuttaneet tuloskehityksessä asetetut tavoitteet. Vuoden 2019 maakohtaisissa suosituksissa Suomea kehoitetaan mm. parantamaan kannustimia työn vastaanottamiseen ja kehittämään osaamista ja aktiivista osallisuutta, muun muassa työttömille ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville suunnattujen hyvin integroitujen palvelujen avulla sekä keskittämään investointeihin liittyvän talouspolitiikan tutkimukseen ja innovointiin, vähähiiliseen talouteen ja energiaan siirtymiseen ja kestävään liikenteeseen alueelliset erot huomioon ottaen. Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida n. 70 % EAKR-rahoituksesta ja 80 % ESR-rahoituksesta kohdistetun suoraan maakohtaisiin suosituksiin liittyviin hankkeisiin.

Työllisyysastetavoitetta edistetään parantamalla työvoiman osaamista ja työllistyvyyttä työelämän tarpeista lähtien. ESR-hankkeissa kehitetään julkisia työvoimapalveluja ja tarjotaan työttömille koulutusta, valmennusta ja tukityötä sekä lisätään osallisuutta. ESR-rahoituksella edistetään työttömien ja osatyökykyisten pääsyä työmarkkinoille erilaisten tukitoimenpiteiden ja palvelumallien kehittämisen avulla. EAKR- ja ESR-ohjelman vaikutusarvioinnin perusteella voidaan todeta, että työllisyys-hankkeissa oleellista on varmistaa kehittämisspolun katkeamattomuus, siirtymien sujuvuus ja eri vaiheiden laadukas toteutus. Osaamisen ESR-kehittämistoimilla on onnistuneesti parannettu eniten työssä olevien osaamista. Hankkeissa on lisäksi korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää

toimilla, jotka ehkäisevät opintojen keskeyttämisiä ja tukevat tutkinnon suorittamista loppuun asti. On edistetty koulutukseen tai työelämään siirtymistä sekä kehitetty erityisryhmien koulutuspalveluita. Myönteiset työllisyyttä, osaamista ja osallisuutta edistävät vaikutukset näkyvät myös uusiutumiskyvyn ja innovaatiovalmiuksien vahvistumisena. Onnistumisten keskeisenä tekijänä pidetään kehitettyjen toimien ja palvelujen monialaisuutta. Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvässä toiminnassa onnistumisen edellytyksiksi on arvioitu aito sosiaalinen osallisuus suunnittelusta lähtien, useiden toimenpiteiden ja tavanomaista tuetumpien keinojen käyttäminen, palvelukokonaisuudet (sosiaaliseen osallisuuteen, työ- ja toimintakykyyn sekä työllistymis- ja kouluttautumismahdollisuuksiin liittyvät palvelut samasta kanavasta), tarvittaessa pitkät asiakkuudet ja muihin toimintalinjoihin verrattuna suurempi rahallinen panostus henkilöä kohden.

EAKR-osarahoituksessa tuetaan yritysten kasvua ja kilpailukykyä ja edelleen työllisyyttä. Näihin toimiin on kohdistettu vuosina 2014-2019 noin 565 miljoonaa euroa julkista rahoitusta. Pääosa yritysten kehittämisrahoituksesta ja yritysten toimintaympäristön kehittämisrahoituksesta kohdistuu Itä- ja Pohjois-Suomeen.

Euroopan maaseuturahasto ja Euroopan meri- ja kalatalousrahasto kannustavat yrityksiä kehittymään ja kasvamaan sekä parantamaan liiketoimintaosaamista ja yhteistyötaitoja. Maaseudun kehittämisrahoituksella vaikutetaan yritysraakenteen uudistumiseen ja uusien työpaikkojen syntymiseen tukemalla uuden yritystoiminnan aloittamista ja uudistavia investointeja. Samalla vähennetään tulonsiirtojen tarvetta ja torjutaan vähävaraisuutta. Maaseudun kehittämisrahoituksella on tehtyjen selvitysten mukaan saatu aikaan toivottuja positiivisia politiikkavaikutuksia yritysten kehitykseen.

Keskeinen haaste maaseudulla on osaavan työvoiman huono saatavuus, joka haittaa menestyvien yritysten kasvua. Leader-ryhmien rahoituksella mahdollistetaan erityisesti maaseudun asukkaiden osallisuuden ja osaamisen kasvu ja maaseudun palvelurakennetta uudistavien ratkaisujen löytäminen sekä paikallislähtöisen yrittäjyysaktiivisuuden lisääntyminen.

EMKR:n tukien avulla kehitetään kalatalouselinkeinoja sekä uusia tuotteita sekä tapoja tavoittaa uusia markkinoita. Toimet luovat uusia mahdollisuuksia sekä vähentävät tulonsiirtojen tarvetta. Myös EMKR tukee paikallislähtöistä kehittämistä kalatalouden paikallisten toimintaryhmien kautta. Työllisyyden tukeminen erityisesti harvaan asutuilla, korkean työttömyyden alueilla, on koulutus- ja verkostoitumishankkeiden kautta luonut työllistymisen mahdollisuuksia kalatalousalasta kiinnostuneille.

EAKR-osarahoituksella tuetaan alueiden innovaatio- ja osaamisrakenteiden kehittämistä ja yritysten innovaatiotoimintaa. Innovaatiokeskittymiä on kehitetty myös ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen hankkeissa parantamalla TK-infrastruktuuria. Vuosina 2014-2019

julkista rahoitusta on kohdistettu em. toimiin noin 723 miljoonaa euroa. ESR:n tuella kehitetään lisäksi laajasti osaamista ja koulutukseen liittyviä ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä esim. työnantajien, opettajien ja ohjaajien osaajaverkostoja sekä uudenlaisia opetus- ja opiskelumenetelmiä.

Sosiaaliseen osallisuuteen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen on varattu kaikkiaan 20 % ESR-rahoituksesta. Julkista rahoitusta on kohdistettu em. toimiin vuoden 2019 loppuun mennessä noin 156 miljoonaa euroa.

Ilmatoon liittyviä Eurooppa 2020 -tavoitteita tuetaan Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelmassa rahoittamalla vähähiilisyttä edistäviä EAKR-hankkeita, jotka ovat keskittyneet pk-yritysten energiatehokkuuden edistämiseen ja uusiutuvan energian ja energia-tehokkaiden ratkaisujen kehittämiseen. Näiden toimien yhteenlaskettu osuus oli vuoden 2019 lopussa 25,3 % kaikesta EAKR-toimenpiteisiin kohdistetusta julkisesta rahoituksesta eli n. 326 milj. euroa. Lisäksi kaikki rahoitettavat EAKR- ja ESR-hankkeet arvioivat toimintaansa kestäväen kehityksen näkökulmasta. Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelmasta tuetaan bio- ja kiertotaloutta edistäviä hankkeita, jotka liittyvät vahvasti ilmasto- ja ympäristötavoitteisiin. Lisäksi maaseutuohjelman välineillä edistetään Itämeren ja muiden vesistöjen tilaa ja haetaan ratkaisuja kestäväen ruuantuotantoon. EMKR:n kautta tuetaan myös erilaisia kestäväen kehitystä edistäviä toimia, mm. vesiekosysteemien hoitoon ja tilan parantamiseen liittyviä toimia.

6 Institutionaaliset asiat ja sidosryhmien, erityisesti työmarkkinaosapuolten ja muiden hallinnontasojen, osallistuminen valmisteluun

6.1 Kansallisen uudistusohjelman valmistelu ja sidosryhmien osallistuminen

Suomen perustuslaissa säädetään EU:ssa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta. Säädösten mukaan hallitus vastaa EU-asioiden kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä.

EU-asiat valmistellaan toimivaltaisissa ministeriöissä, tarvittaessa yhteistyössä ministeriöiden kesken, ja koordinoidaan EU-asioiden yhteensovittamisjärjestelmässä eli EU-asioiden komitean alaisissa jaostoissa ja tarvittaessa EU-ministerivaliokunnassa.

Perustuslain mukaan eduskunnalla on laajat oikeudet saada tietoja EU-asioista. Säädösten tarkoituksena on varmistaa eduskunnan mahdollisuus vaikuttaa EU:ssa tehtävien päätösten sisältöön. Eduskunta osallistuu kansalliseen kannanmuodostukseen koko EU:ssa tapahtuvan valmistelu- ja neuvotteluprosessin ajan. Eduskunnan näkemykset ovat lähtökohta hallituksen toiminnalle EU:ssa.

Suomen kansallinen uudistusohjelma julkaistaan tänä vuonna poikkeuksellisesti valtiovarainministeriön virkamiesasiakirjana eikä sitä ole käsitelty valtioneuvostossa.

6.2 Sidosryhmien osallistuminen keskeisten uudistushankkeiden valmisteluun

Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus

Sote-uudistuksen valmistelun yhteydessä tehdään sidosryhmäyhteistyötä usealla eri tasolla. Alueellista valmistelua varten on perustettu alueellisen valmistelun jaosto, johon ministeriöiden lisäksi tulee edustus kunnista, Kuntaliitosta, suuralueilta, kuntatyöntajalta sekä alueiden pelastustoimesta. Jaosto toimii linkkinä lainvalmistelun suuntaan. STM on alkuvuodesta 2020 käynyt keskustelut alueiden kanssa, minkä lisäksi yhteistyötä alueellisten valmistelijaverkostojen kanssa tiivistetään uudistuksen edetessä.

Sosiaaliturvauudistus

Sosiaaliturvauudistus valmistellaan parlamentaarisessa komiteassa. Komitean pysyvinä asiantuntijoina ja sen jaostojen jäseninä ovat eri sidosryhmät, kuten työmarkkinakeskusjärjestöt, kansalaisjärjestöt ja tutkimuslaitokset. Lisäksi komitea tulee kuulemaan laajasti kansalaisjärjestöjä ja kansalaisia sekä käyttämään työssään osallistavia työtapoja.

Ilmastolain uudistus

Hallitus käynnisti syksyllä 2019 ilmastolain uudistuksen, jolla tuetaan Suomen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista vuoteen 2035 mennessä. Ilmastolaki on puitelaki ja se velvoittaa vain viranomaisia. Ilmastolain uudistamisessa pyritään mahdollisimman oikea-aikaiseen ja osallistavaan kuulemiseen. Kuulemisissa erityiseksi kohderyhmäksi on valittu ilmastonmuutokselle kaksi ilmastonmuutokselle haavoittuvaa ryhmää, lapset ja nuoret sekä saamelaiset.

Ilmastolain esivalmistelussa on toteutettu muun muassa laaja kansalaiskysely, johon vastauksia saatiin 2 548, viiden paikkakunnan kattava kirjastokiertue (Helsinki, Tampere, Seinäjoki, Rovaniemi ja Inari) lain uudistuksesta ja kohdennettuja sidosryhmätilaisuuksia. Koronatilanteen salliessa kirjastokiertue on tarkoitus ulottaa myös Lappeenrantaan ja Joensuuhun. Lisäksi on järjestetty nuorten pyöreän pöydän keskustelu ilmastosta ja ilmastolaista; Lapset valtaavat valtioneuvoston –tapahtuman yhteydessä toteutettu työpaja; Tiurasniemen koulun ilmastolakkoilijoiden vierailu sekä lasten kuuleminen ilmastolaista. Kohdennetuissa sidosryhmätilaisuuksissa keskustellaan teemoittain uudistuksen osa-alueista (elinkeinoelämä; nielut ja maankäyttö; kunnat ja alueet; juridiikka). Syksyllä on tarkoitus järjestää Erätauko-säätiön kanssa kuulemisia, jotka palvelevat ympäristöministeriön muitakin lainsäädäntöhankkeita (luonnonsuojelulaki, maankäyttö- ja rakennuslaki).

Kuulemisten perusteella enemmistö vastaajista haluaisi avoimemman, selkeämmän ja kansankielisemmän ilmastolain, jossa on selkeät, myös sektorikohtaiset tavoitteet ja kaikki päästöluokat kattava rakenne. Lisäksi kuulemisissa on noussut esille ilmastonäkökulmien läpileikkaavuuden vahvistaminen muuhun ympäristölainsäädäntöön nähden ja oikeudenmukaisen siirtymän vahvistaminen. Pohjois-Suomessa korostuivat erityisesti ilmastomuutokseen sopeutumista koskevan sääntelyn kehittäminen ja alkuperäiskansojen osallistamisen vahvistaminen ilmastotoimissa.

Energiaverotuksen kokonaisuudistus

Hallitusohjelman mukaan valtiovarainministeriössä on käynnistetty kestävän verotuksen tiekartan ja tähän sisältyvän energiaverouudistuksen valmistelu. Energiaveron uudistamista selvitetään valtiovarainministeriön työryhmässä. Työryhmän keskeiset linjaukset uudistuksen sisällöstä valmistuvat niin, että ne ovat käytettävissä ensi kevään kehysriihessä. Hallitus pyrkii antamaan esitykset keskeisistä toimita ensi syksynä.

Työryhmä valmistelee energiaverotuksen uudistusta hallitusohjelmakirjausten pohjalta. Sen tulee arvioida myös mahdollisia nykyisen energiaverojärjestelmän muita kehitystarpeita sekä ottaa huomioon hiilineutraalisuustavoitteen ohella yritysten kilpailukyky sekä sosiaaliset ja aluepoliittiset näkökohdat.

Työryhmään osallistuu asiantuntijoita valtiovarainministeriöstä, maa- ja metsätalousministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä, ympäristöministeriöstä ja Verohallinnosta. Työryhmä kuulee työnsä tueksi laajasti tutkijoita, järjestöjä ja keskeisiä sidosryhmiä.

LÄHTEET

- Euroopan investointipankki (EIP) (2019), EIB Investment Report 2019/2020 - Key Findings: accelerating Europe's transformation, November 2019.
- Euroopan keskuspankki (EKP) (2019), Survey on the access to finance of enterprises, November 2019.
- Euroopan komissio (2020), Country Report Finland 2020, Commission Staff Document, February 2020.
- Eurostat (2019), Sustainable development in the European Union: monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context: 2019 edition.
- Kyyrä, T., Matikka, T. ja Pesola, H. (2018), "Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely", Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2018.
- OECD (2019), Measuring Distance to the SDG Targets 2019: An Assessment of Where OECD Countries Stand, OECD Publishing, Paris.
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., ja Fuller, G. (2019), "Sustainable Development Report 2019", New York: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN).
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2017), Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 4/2017.
- Valtioneuvosto (2020), Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2021-2024 (16.4.2020).
- Valtiovarainministeriö (2019), Selvitys keinoista ehkäistä kotitalouksien liiallista velkaantumista: Työryhmän mietintö, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:56.
- Ympäristöministeriö (2019), Ilmastovuosikertomus 2019, Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:12.
- Ympäristöministeriö (2017), Valtioneuvoston selonteko keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030 – Kohti ilmastoviisasta arkea, Ympäristöministeriön raportteja 21/2017.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 160 01
vm.fi

ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-952-367-297-0 (pdf)

Huhtikuu 2020